

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

**Diplomsko delo
Visokošolskega programa**

REVŠČINA IN SOCIALNA IZKLJUČENOST

Irma Mavri

Ljubljana, september 2009

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Diplomsko delo
visokošolskega programa

REVŠČINA IN SOCIALNA IZKLJUČENOST

Kandidatka: Irma Mavri
Številka indeksa: 04032643
Mentorica: dr. Andreja Kavar Vidmar

Ljubljana, september 2009

POVZETEK

Revščina in socialna izključenost sta široka pojma, s katerima se opredeljuje skupina ljudi, ki po določenih kriterijih, ki so predstavljeni v nadaljevanju, sodijo med revne in izključene. S pojavom revščine in izključenosti prihaja med ranljivimi skupinami ljudi do najrazličnejših pomanjkanj in izključenosti v družbi.

Oba pojava lahko merimo s pomočjo določenih kazalcev, s katerimi si pri raziskovanju teh dveh širokih in kompleksnih pojavov lahko pomagamo.

Republika Slovenija je socialna država že po Ustavi, kar pomeni, da naj bi s socialno politiko pomagala pri reševanju problemov, ki nastajajo. Nekateri izmed socialnih transferjev so denarna socialna pomoč, varstveni dodatek in denarno nadomestilo, ki sem jih natančneje predstavila. Z vsemi temi pomočmi skuša država pomagati tem ranljivim skupinam ljudi.

Ključne besede: revščina, socialna izključenost.

SUMMARY

Poverty and social exclusion are multidimensional concepts, which we use to define a group of people, that according to determined criterions, which are introduced in continuation and belong between poor and excluded people. Poverty and social exclusion are between vulnerable groups of people the reasons for different lacks and exclusions in the society.

We can measure this phenomenon with certain symptoms, and those symptoms can help us in our research.

Republic of Slovenia have constitution in which is written that in the first place it is a social country, which means that social policy has to help solving the problems that are produced. Some of the social transfers are presented in continuation. The country is trying to help this vulnerable group of people with those factors.

Key words: poverty, social exclusion.

KAZALO

POVZETEK	ii
SUMMARY	iii
1 UVOD	1
2 OPREDELITEV REVŠČINE	4
2.1 ABSOLUTNA REVŠČINA	5
2.2 RELATIVNA REVŠČINA	6
2.3 SUBJEKTIVNA REVŠČINA	6
3 OPREDELITEV SOCIALNE IZKLJUČENOSTI	7
3.1 DIMENZIJE SOCIALNE IZKLJUČENOSTI	9
4 MERJENJE REVŠČINE IN SOCIALNE IZKLJUČENOSTI	11
4.1 MERJENJE REVŠČINE	11
4.1.1 Problemi merjenja revščine	12
4.1.1.1 Križ-kraž med definicijami in metodami merjenja	12
4.1.1.2 Univerzalije revščine	13
4.1.2 Prag revščine	13
4.2 MERJENJE SOCIALNE IZKLJUČENOSTI	14
5 REVŠČINA IN SOCIALNA IZKLJUČENOST V SLOVENIJI	16
5.1 STANJE V SLOVENIJI PO »SKUPINAH PREBIVALSTVA« TER NJIHOVE MOŽNOSTI	17
5.2 PREJEMNIKI DENARNE SOCIALNE POMOČI	19
5.2.1 Višina denarne socialne pomoči in upravičenci	19
5.2.2 Vrste denarnih socialnih pomoči	20
5.2.3 Višina denarne socialne pomoči	22
5.3 BREZPOSELNE OSEBE	23
5.3.1 Denarno nadomestilo	24
5.3.2 Denarna pomoč za brezposelnost	25
5.4 UPOKOJENCI	25
5.4.1 Vrste pokojnin	25
5.4.1.1 Starostna pokojnina	25
5.4.1.2 Invalidska pokojnina	26
5.4.1.3 Vdovska pokojnina	27
5.4.1.4 Družinska pokojnina	28
5.4.1.5 Državna pokojnina	29
5.4.2 Statistični podatki	31
5.5 PREJEMNIKI VARSTVENEGA DODATKA	35
5.5.1 Upravičenci do varstvenega dodatka	36
5.5.2 Pogoji za pridobitev varstvenega dodatka	36
5.5.3 Družinski člani ter višina varstvenega dodatka	38
5.5.4 Pridobitev in trajanje pravice do varstvenega dodatka	39
5.6 UKREPI PROTI REVŠČINI IN SOCIALNI IZKLJUČENOSTI	40

5.6.1	Uvedba socialnih trgovin v Sloveniji	43
5.6.2	Univerzalni temeljni dohodek (UTD) in negativni davek	44
5.7	OMREŽJA SOCIALNIH OPOR	45
6	REVŠČINA IN SOCIALNA IZKLJUČENOST V EVROPSKI UNIJI	47
6.1	NOVA ARHITEKTURA SOCIALNE ZAŠČITE V EVROPI	47
6.2	EVROPSKO LETO BOJA PROTI REVŠČINI IN SOCIALNI IZKLJUČENOSTI	49
7	ZAKLJUČEK	50
	LITERATURA	52
	VIRI: (MDDSZ)	52
	DRUGI VIRI	53
	SEZNAM TABEL	55
	IZJAVA O AVTORSTVU IN NAVEDBA LEKTORJA	56

1 UVOD

Revščina in socialna izključenost sta pojma, ki imata pri različnih avtorjih različne razlage, zato sem za razlago, kaj posamezen pojem pomeni, poizkušala najti kar čim več različnih avtorjev z različnimi teorijami o tem, kaj si pod pojmom revščina in socialna izključenost predstavljajo. Posledično pa se revščina in socialna izključenost zaznavata in obravnavata raznoliko.

Med zanimivejšimi teorijami o revščini se mi je zdela Abrahamsonova: »Revščina je stanje večine v družbi (delavskega razreda) in je posledica izkoriščanja večine s strani manjšine bogatih.« Ta teorija je po mojem osebnem mnenju opazna sploh v današnjem času, saj je z gospodarsko krizo največ utrpel prav delavski razred. Sledeče je vidno v vsakdanjem poročanju novinarjev, da delavci niso prejeli plač za več mesecev, po drugi strani pa lastniki ali odgovorni izkoriščajo položaj, v katerem smo se znašli, ter se po mojem mnenju v veliko primerih s tem samo izkorišča delavski razred.

Socialna izključenost sodi med novejšje koncepte ter se navezuje predvsem na socialne pravice posameznikov. Tudi v primeru razlage socialne izključenosti je meni osebno najbližja Abrahamsonova, ki pravi, da je socialna izključenost v nasprotju z revščino »stanje manjšine, ki je zaradi neuspešnega sodelovanja v ključnih virih, institucijah in integrativnih mehanizmih odrinjena na obrobje iz glavnega toka družbenega dogajanja in iz prevladujočega, običajnega načina življenja večinskega srednjega razreda.«

Revščina in socialna izključenost sta družbena pojava, ki predstavljata velik družbeni problem, saj posameznikom onemogočata zadovoljevanje osnovnih življenjskih potreb. V današnjem času je država usmerjena k zmanjševanju izključenosti posameznikov z različnimi socialnimi prejemki. V diplomski nalogi sem natančneje predstavila denarno socialno pomoč, pokojnine in varstveni dodatek. Glede na to, da oba pojma predstavljata širok spekter, sem se pri diplomskem delu odločila samo za določeno populacijo ljudi, ki sodijo med osebe, ki so bolj ogrožene kot ostali.

Namen diplomskega dela je bil teoretično predstaviti revščino in socialno izključenost, ter s statističnimi podatki prikazati dejansko stanje. Cilj je prikazati realna števila in višino izplačil predvsem pri pokojninah, kjer sem skušala dokazati, da so realno izplačane pokojnine pri kar velikem številu upokojencev precej nižje od povprečno izračunane pokojnine.

Statistične podatke za diplomsko delo sem črpala predvsem iz statističnega urada, kjer sem iz podatkov poiskala želene, ter jih uporabila v tabelah. Nekateri podatki so bili

podani v tolarjih, zato sem jih za lažjo primerjavo preračunala v evre po valutnem tečaju 239,64.

V diplomskem delu sem na začetku opredelila revščino, kjer sem predstavila različne avtorje ter njihove opredelitve revščine. Opisala pa sem tudi razloge, ki privedejo do revščine, ter posledice, ki nastanejo zaradi tega. Opisala pa sem tudi relativno, absolutno in subjektivno revščino, kar pomeni, da absolutna revščina predstavlja zadovoljitev minimalnih potreb, kot so hrana, obleke itd. in je neodvisna od dohodka. Relativna revščina meri neenakosti znotraj populacije, subjektivna revščina pa predstavlja osebno mnenje oseb o njihovem dohodkovnem položaju ali potrebah.

V nadaljevanju sem predstavila socialno izključenost in skušala predstaviti tudi razlike med izključenostjo in revščino. Tudi v tem primeru sem poizkušala predstaviti čim več različnih avtorjev in njihovih razlag. Predstavila sem tudi paradigme izključenosti in jih na kratko opisala, predstavila dejavnike, ki sprožijo proces socialnega izključevanja, ter poizkušala predstaviti dimenzije socialne izključenosti.

V naslednjem poglavju sem predstavila merjenje revščine in socialne izključenosti, kjer sem posebej predstavila merjenje vsakega izmed pojmov. Pri revščini sem predstavila probleme, ki se pojavljajo pri samem merjenju. Pri merjenju socialne izključenosti pa sem predstavila naslednje kazalce, s katerimi se meri socialna izključenost: stanovanjske razmere, prostorska izolacija, izobrazba, potrošnja, zaposlenost in socialni stiki. S temi kazalci se lahko meri stopnja socialne izključenosti, ki se pokaže kot pomanjkljivost na posameznem od naštetih ali na več področjih hkrati.

V poglavju o revščini in socialni izključenosti v Sloveniji sem predstavila statistične podatke, ki se nanašajo na podatke o ljudeh, ki živijo pod pragom revščine. Prikazala sem podatke za posameznike in gospodinjstva ter predstavila podatke o številu oseb, ki živijo pod pragom revščine glede na stanovanjske razmere.

V nadaljevanju sem predstavila raziskovalno poročilo Fakultete za družbene vede, kjer sem predstavila ranljive skupine, med katere sodijo brezdomci, osebe s težavami v duševnem zdravju, odvisniki od nedovoljenih drog, odvisniki od alkohola, osebe z izkušnjo nasilja, osebe v postpenalni obravnavi in osebe brez dovoljenja za delo. V nadaljevanju poročila pa so predstavljeni tudi dejavniki, ki vplivajo na slab položaj posameznikov iz prej naštetih ranljivih skupin na trgu delovne sile. Avtorice poročila pa so predstavile tudi možne rešitve, ki bi tem osebam pomagale pri zaposlovanju.

Naslednja skupina, na katero sem se osredotočila v diplomskem delu, so prejemniki socialne pomoči v Sloveniji. V tem podpoglavju sem najprej predstavila pojem socialne pomoči in prikazala, kdo so upravičenci. Po Zakonu o socialnem varstvu v Sloveniji obstajajo štiri različne denarne socialne pomoči, ki sem jih na kratko predstavila. V nadaljevanju pa sem s tabelo prikazala podatke o številu izplačanih denarnih socialnih pomoči za mesec in njihovo povprečno vrednost. V nadaljevanju tega podpoglavja pa sem predstavila še, kako se določa višina denarne socialne pomoči.

Najobsežnejše poglavje v mojem diplomskem delu sem posvetila upokojencem, kjer sem skušala kar čim bolj natančno prikazati položaj starejših oseb v Sloveniji. Glede na to, da v poročilu Fakultete za družbene vede med ranljivimi skupinami starejših oseb ni bilo, sem s tem poglavjem skušala prikazati, da tudi starejše osebe sodijo med ranljive skupine prebivalstva.

Posebno pozornost tej skupini prebivalstva pa sem namenila tudi iz razloga, da se prebivalstvo v Sloveniji stara, kar posledično pomeni, da bo ta skupina prebivalstva med vedno bolj ranljivimi.

Na začetku tega podpoglavja sem s tabelo prikazala število starejših po letih, od 65 let naprej, ter posebej prikazala še podatke za starejše ženske. V nadaljevanju sem naredila primerjavo v višini pokojnin ter v tabeli prikazala povprečne pokojnine z varstvenim dodatkom.

S tabelo, v kateri so pokojnine razporejene po višini, sem skušala prikazati razlike, ki se pojavijo pri dejansko izplačanih pokojninah v primerjavi s podatki o povprečni pokojnini.

Glede na to, da se na pokojnine nanaša tudi varstveni dodatek, sem ga v nadaljevanju diplomskega dela predstavila nekoliko podrobnejše, kjer sem najprej s tabelo prikazala prejemnike varstvenega dodatka glede na vrsto pokojnine. Predstavila sem pogoje za pridobitev varstvenega dodatka ter dohodkovni in premoženjski cenzus.

Lestvico višine varstvenega dodatka sem predstavila s tabelo, iz katere je razvidna višina odstotka za odmero varstvenega dodatka glede na dopolnjeno pokojninsko dobo. Povprečni znesek varstvenega dodatka pa se razlikuje tudi glede na vrsto pokojnine, ki jo posameznik prejema, kar je razvidno iz tabele o prejemnikih varstvenega dodatka.

Slovenija je od leta 2002 vključena v program Evropske komisije, ki je namenjen preprečevanju socialne izključenosti. V okviru tega programa se Slovenija sooča s ključnimi izzivi, kot so razvoj vključujočega trga dela in spodbujanje zaposlovanja kot pravice in možnosti za vse, odpravljanje izobrazbenega primanjkljaja, zagotavljanje ustreznih bivalnih razmer za vse, zmanjšanje regionalnih razlik, izboljšanje zagotavljanja storitev in zagotavljanje ustreznega dohodka iz sredstev za človeka dostojno življenje.

Predstavila sem tudi poglavje o socialnih trgovinah ter prikazala omrežja socialnih opor. V zadnjem poglavju pa sem na kratko orisala revščino in socialno izključenost v Evropski uniji, kjer sem na podlagi podatkov iz konference, ki je potekala leta 2000 v Belgiji, predstavila tri pomembna obdobja v posameznikovem življenju, ki so otroštvo, delovno življenje in pokojninski sistem. Na konferenci so prišli do ugotovitev, da bo potrebno že obstoječim reformam postaviti nove temelje predvsem na prej naštetih področjih.

Kot zadnje sem predstavila odločitev Evropske komisije, ki je bila sprejeta decembra 2007, da bo leto 2010 evropsko leto boja proti revščini in socialni izključenosti.

V zaključku diplomskega dela sem podala svoje osebno mnenje in poiskala nekatere svoje rešitve, predvsem na področju pokojnin in pokojninskega sistema.

2 OPREDELITEV REVŠČINE

Definicija, ki jo je leta 1984 sprejel Svet Evrope, se glasi: »Revne so osebe, družine in skupine oseb, katerih sredstva (materialna, kulturna in socialna) so tako omejena, da jim onemogočajo minimalno sprejemljivo življenje v državi, v kateri živijo.« (The Construction and Use of Level of Living Indicators, v Program boja proti revščini in socialni izključenosti, 2000, str. 8)

»Na podlagi te definicije lahko naredimo zaključek, da:

- se pojem revščine ne nanaša le na posameznika ali družino, ampak tudi na določene dele prebivalstva in na določeno življenjsko obdobje,
- se poleg denarnega vidika revščine upoštevajo tudi drugi kazalci pomanjkanja,
- revščina pomeni izključitev iz »minimalno sprejemljivega načina življenja« v določeni družbi.

Glede na to definicijo je revščina relativen koncept. Oseba z isto življenjsko ravno je v določeni državi revna, v drugi pa ne. (Program boja proti revščini in socialni izključenosti, 2000, str. 8)

Za izraz revščina ne obstaja ena sama razlaga, ampak vsak analitik oblikuje razlago na svoj način, kar je posledica tega, da vsaka definicija izhaja iz določene teorije. To je razlog, da se revščina zaznava in obravnava raznoliko.

Različni avtorji opredeljujejo revščino na različne načine.

V SSKJ je revščina opredeljena kot stanje, za katero je značilno veliko pomanjkanje materialnih dobrin.

»V pojmovnem slovarju revščine je eden zelo priljubljenih pojmov, ki so ga vzljubili številni profesionalni in amaterski analitiki revščine, pojem »podrazred« (under-class), ki ga gre pripisati Gunnarju Myrdalu ...« (Novak, 1994, str. 19).

Eden izmed avtorjev revščino opredeljuje: »Posamezniki, družine in skupine populacije v revščino zaidejo takrat, ko jim primanjkuje sredstev, s katerimi bi obdržali določen način prehranjevanja, sodelovali v raznih aktivnostih ter imeli za življenje takšne pogoje in dobrine, ki so značilni ali pa vsaj splošno sprejeti in priznani v družbi, kateri pripadajo. Njihova sredstva so tako zelo pod tistimi, ki so na razpolago povprečnemu posamezniku ali družini, da so zaradi tega izključeni iz običajnih vzorcev življenja, delovanja in običajev.« (Townsend v: Klančičar, 2004, str. 8)

»Tradicionalni koncept revščine se pogosto omejuje na denarno dimenzijo, to je na pomanjkanje razpoložljivega dohodka za zadovoljevanje različno opredeljenih življenjskih potreb. Tudi v primerih, ko je revščina opredeljena kot relativna deprivacija (torej z nizko ravno porabe, slabimi življenjskimi razmerami in izključenostjo iz življenjskih vzorcev, običajnih za neko družbo), je meja revščine običajno operacionalizirana in merjena s kazalci razpoložljivega dohodka.« (Berghman v: Trbanc, 1996, str. 291)

»Revščina je stanje večine v družbi (delavskega razreda) in je posledica izkoriščanja večine s strani manjšine bogatih.« (Abrahamson v: Trbanc, 1996, str. 292)

Kot je v svoji knjigi povzela Martina Trbanc, revščina ne izginja, ampak se povečuje, kar bom v nadaljevanju diplomske naloge skušala tudi prikazati s statističnimi podatki. Revščina narašča predvsem zaradi »povečanja dolgotrajne brezposelnosti in brezposelnosti mladih, povečanja števila negotovih in delnih zaposlitev (part-time) ter rastočega števila enoroditeljskih družin« (Dean and Taylor-Gooby v: Trbanc, 1992, str. 95).

Razlogi, ki privedejo do revščine, so različni, vendar lahko kot temeljne razloge navedemo naslednje:

- izguba dela,
- pomanjkanje ustreznih ukrepov države blaginje, predvsem v obliki socialne pomoči in delavskega zavarovanja, v katerega bi bili vključeni brezposelni in nezaposleni,
- gospodarske, politične, rasistične in druge oblike neenakosti, ki preprečujejo, da bi se podpora splošnega mnenja revnim izboljšala (Gans v: Novak, 1994, str. 18).

Najpogostejše posledice revščine pa so:

- lakota,
- brezdomstvo,
- odsotnost izobraževanja,
- odsotnost virov za uresničitev osnovnih življenjskih potreb,
- večja obolevnost in umrljivost prebivalstva.

V Programu boja proti revščini in socialni izključenosti (2000, str. 8) so pri proučevanju revščine opredeljeni trije pristopi: pristop absolutne, relativne in subjektivne revščine.

2.1 ABSOLUTNA REVŠČINA

Pomeni pomanjkanje osnovnih dobrin in storitev, ki so nujno potrebne za zadovoljitev minimalnih potreb (hrana, stanovanje, obleka ipd.).

Absolutna meja revščine je fiksna, saj je osnovna ideja izbira košare blaga in storitev, ki je spoznana kot nujna. Celotni stroški te košare v tržnih cenah so potemtakem absolutna meja revščine, ta pa ni odvisna od ravni dohodka in distribucije dohodka prebivalstva. Kar pomeni, da se absolutna meja revščine ne spreminja zaradi sprememb dohodkovne ravni prebivalcev oziroma gospodinjstev.

2.2 RELATIVNA REVŠČINA

Je stanje relativnega pomanjkanja (v primerjavi z določeno ravno blaginje v določeni skupnosti).

Relativna meja revščine ne meri toliko revščine, kot pa neenakost znotraj populacije, ker je lahko gospodinjstvo, ki ima dovolj visok dohodek, da zadovolji vse osnovne potrebe, še vedno revno po relativnih merilih, če si ne more privoščiti dobrin in storitev, ki sicer niso nujno potrebne, so pa običajne v skupnosti, kjer gospodinjstvo živi.

2.3 SUBJEKTIVNA REVŠČINA

Se analizira v gospodinjstvih s pomočjo različnih metod, kjer vsaka na svoj način oblikuje določena vprašanja, na katere odgovarjajo gospodinjstva.

Analiza subjektivne revščine temelji na odgovorih oziroma mnenjih gospodinjstev, o njihovem dohodkovnem položaju ali njihovih potrebah.

3 OPREDELITEV SOCIALNE IZKLJUČENOSTI

Socialna izključenost je novejši koncept, ki izhaja iz konteksta socialne politike in se pogosto navezuje na razprave o državljanstvu in socialnih pravicah posameznikov, povežemo pa ga lahko tudi s konceptom kakovosti življenja.

Sam diskurz izključenosti izhaja iz Francije, kjer se je že sredi šestdesetih začelo revne označevati kot izključene, v medijih in politiki ter v strokovnih razpravah. Kot je po Silverju povzela Trbančeva, so v tem kontekstu socialno deprivirane skupine, kot so dolgotrajno brezposelni, mladina, ki je predčasno izpadla iz šol, priseljenci, socialna izključenost pa hkrati označuje tudi rastočo nestabilnost socialnih vezi, pomanjkanje solidarnosti, kot na primer samska gospodinjstva, nestabilnost družinskih vezi ...

Po drugih državah se je koncept socialne izključenosti razširil v osemdesetih letih, kontekst solidarnosti in socialnih vezi pa je ostal značilen predvsem za francosko razumevanje koncepta.

Evropska skupnost je uporabo koncepta socialne izključenosti močno spodbudila, saj vse od leta 1988 naprej socialno izključenost dosledno poudarja v svojih dokumentih, kot enega temeljnih socialnih problemov.

Države ES se morajo proti tem problemom boriti, ES pa tudi finančno podpira raziskovanje na tem področju. S tem so nastali različni programi in ukrepi za boj proti socialni izključenosti.

Tako kot pri pojmu revščina, se tudi tu pojavljajo definicijske težave zaradi različnih kontekstov in razlik pri sami uporabi pojma izključenosti (glej Trbanc 1996, str. 287-289).

Kot je v svojem članku navedla Martina Trbanc (1996, str. 288), je enega izmed natančnejših pregledov različnih kontekstov, v katerih se uporablja pojem izključenost, naredila Hilary Silver, ki je koncept izključenosti razdelila v tri paradigme izključenosti. Med seboj se razlikujejo po različnih teoretičnih okvirih, političnih ideologijah in nacionalnih diskurzih, v okviru katerih se uporabljajo.

- Paradigma solidarnosti; izključenost kot posledica pretrganja socialnih in simbolnih vezi (ekonomskih, institucionalnih in individualno pomembnih, ki navadno posameznika navezujejo na družbo).
- Paradigma specializacije; izključenost na individualni ravni, izključenost kot posledica socialne diferenciacije, ekonomske delitve dela in ločitve različnih družbenih sfer.

- Paradigma monopola; izključenost kot posledica nastajanja skupinskih monopolov, ki proizvajajo meje, neenakosti in izkoriščanje.

V Programu boja proti revščini in socialni izključenosti (2000, str. 9) se pojem socialna izključenost razume kot »kopičenje izključenosti oziroma omejenega sodelovanja v ključnih virih, institucijah in mehanizmih, preko katerih poteka civilno, gospodarsko, socialno in medsebojno vključevanje skupin in posameznikov v družbo.«

»V nasprotju z revščino se koncept socialne izključenosti ne nanaša na denarne vire in pomanjkanje materialnih dobrin, ampak zajema širše vidike vključenosti oziroma izključenosti iz virov, institucij in mehanizmov, preko katerih poteka integracija v običajne in pričakovane načine življenja v posamezni družbi.« (Berghman v: Trbanc, 1996, str. 291-292)

»Socialna izključenost je pojav nastajajoče postindustrijske družbe in je povezana z vzponom individualizma, s socialnimi spremembami in spreminjajočo se tržno družbo, v kateri so socialni akterji, tudi če se spopadajo s prevladujočo strukturo moči, ločeni od ekonomskega in političnega sistema.« (Abrahamson v: Trbanc, 1996, str. 292-293)

Socialna izključenost v nasprotju z revščino, ki označuje stanje večine v družbi, označuje »stanje manjšine, ki je zaradi neuspešnega sodelovanja v ključnih virih, institucijah in integrativnih mehanizmih odrinjena na obrobje iz glavnega toka družbenega dogajanja in iz prevladujočega, običajnega načina življenja večinskega srednjega razreda.« (Abrahamson v: Trbanc, 1996, str. 293)

Socialna izključenost je proces, v katerem posamezniki ali gospodinjstva doživljajo resno deprivacijo pri različnih virih in običajno več hkrati, ter na področju socialnih vezi s širšo družbo (glej Johnson v: Trbanc et al., 2003, str. 5).

Pri socialni izključenosti gre za slabo vpetost v družbeno življenje, možnosti in priložnosti, ki so v družbi splošno na voljo.

»Proces socialne izključenosti običajno sproži kombinacija različnih dejavnikov (subjektivnih in objektivnih) in okoliščin:

- že obstoječe deprivacije, ki jih posamezniki ali gospodinjstva doživljajo dlje časa (na primer nizki dohodki, brezposelnost, opravljanje občasnih, slabo plačanih del, različne oviranosti ...),
- nizek osebni socialni kapital posameznikov ali gospodinjstev oziroma nezmožnost uporabiti svoj socialni kapital (na primer nizka izobrazba, brez kvalifikacij, slaba funkcionalna pismenost, težave pri komuniciranju, malo socialnih stikov ali zelo omejeni stiki, nezmožnost poiskati informacije o različnih razpoložljivih možnostih, priložnostih in pravicah ...),

- neugodna objektivna situacija, kot je na primer v pogojih zaostrenih gospodarskih razmer in razmer na trgu delovne sile, malo razpoložljivih zaposlitev, restriktiven ali neučinkovit socialni sistem, visoka regionalna koncentracija brezposelnosti, težko dostopno ali drago izobraževanje ...,
- slaba vpetost v socialna omrežja in/ali nizka podpora socialnih omrežij (družine, sorodnikov, prijateljev, sosedov) (Trbanc et al., 2003, str. 5).

3.1 DIMENZIJE SOCIALNE IZKLJUČENOSTI

»Širše se lahko socialna izključenost razume kot neuspešno sodelovanje v enem od sistemov, ki zagotavljajo vključenost državljanov v družbo:

- Demokratični in zakonski sistem, ki omogoča civilno vključenost (enakopravnost vseh državljanov v demokratični družbi);
- Trg delovne sile, ki omogoča ekonomsko vključenost (biti zaposlen in imeti določeno gospodarsko funkcijo);
- Sistem države blaginje, ki omogoča socialno vključenost v ožjem smislu (imeti dostop do socialnih storitev);
- Družina in sistem sosedskih in prijateljskih mrež, ki omogoča medosebno vključenost (zagotavlja varnost, družabnost in moralno podporo)« (Commins v: Trbanc, 1996, str. 288)

Kot ugotavlja Trbančeva (1996, str. 290), lahko o socialni izključenosti govorimo šele takrat, ko se nakopičijo izključenosti na več zgoraj opisanih dimenzijah ali področjih znotraj različnih dimenzij.

»Začarani krog socialne izključenosti kaže, kako se razvija proces družbene marginalizacije, ki ima različne vidike. Ti se odražajo tudi v različnih analitskih pristopih in različnih ugotovitvah.

1. Revni ljudje na razvojno upočasnjenih področjih bolj verjetno izgubijo službo; izguba zaposlitve se tesno povezuje s socialno izolacijo. Tisti, ki izgubijo delo, imajo zelo verjetno šibka in manj obsežna prijateljska omrežja in se malo udeležujejo neformalnih povezav na delovnem mestu.
2. Vključenost v socialna omrežja povečuje učinkovitost pri iskanju zaposlitve in zmanjšuje socialno izolacijo. Brezposelni se bolj verjetno povezujejo v lokalna omrežja z ljudmi s podobnim statusom, kar le otežuje iskanje zaposlitve, prav tako pa znižuje tudi pričakovanja in pripravljenost za prostorsko mobilnost zaradi zaposlitve.
3. Izguba zaposlitve, ki vodi v socialno izključenost, je odvisna od dolgoročnih makrostrukturalnih razlik v načinu organiziranosti družbe glede na distribucijo in redistribucijo dohodka, glede na kulturalno določene vzorce oblikovanja gospodinjstev in sociabilnost. Obseg, v katerem se brezposelnost povezuje s

socialno izolacijo, je odvisen od norm, ki določajo organizacijo družine in njene odgovornosti do odvisnih družinskih članov.« (Gallie et al. v: Novak in Nagode 2004, str. 99)

4 MERJENJE REVŠČINE IN SOCIALNE IZKLJUČENOSTI

4.1 MERJENJE REVŠČINE

»Revščina je lahko velika nadloga in z veliko gotovostjo se lahko reče, da je osrednji kazalec za splošno blaginjo neke dežele ...« (Novak, 1994, str. 34)

Kot v svoji knjigi opisuje Mojca Novak, je eden od osnovnih problemov merjenja revščine ta, »da ni ene same in enotne - univerzalne definicije merjenja pojava, ne glede na čas in prostor. Revščina tako sodi, očitno, med tiste družbene pojave, kjer je to absolutno nemogoče, kljub temu, da poskušajo kar naprej iskati vsaj najmanjše skupine imenovalcev.« (Novak, 1994, str. 43)

Kot dogovorjene meje revščine je Novakova (2004, str. 43-44) povzela naslednje parametre:

- po drugih avtorjih je povzela, da je kot prvi parameter minimalni dohodek, ki temelji na višini socialne pomoči in je enak 140 odstotkom njene vrednosti. Tu gre za ekspertno in politično presojo o tem, kaj so sprejemljivi minimalni življenjski stroški, ki pa ne upoštevajo življenjskega sloga. Meja je določena za administrativne potrebe, predstavlja pa družbeni dogovor o višini minimalnih eksistenčnih stroškov.
- Tako kot prvi kriterij, se je tudi ta uveljavil v Veliki Britaniji. Po tem kriteriju je določeno gospodinjstvo revno, ko je vrednost dohodka, s katerim gospodinjstvo razpolaga, za polovico manjša od povprečnega dohodka. Ta standard kot kriterij uporabljajo administrativni organi, vendar pa se s tem standardom prej kot revščina meri socialna neenakost.
- Standard potrošniške košarice ali gospodinjski proračun pove, koliko denarja potrebuje določeno gospodinjstvo za pokrivanje nujnih življenjskih potreb, kot so hrana, obleke, gretje. Čeprav ta kriterij uporablja tudi slovenska vladna administracija, tudi ta kriterij ni povsem enoten, saj prej odraža predstavo raziskovalcem, kaj sodi v nabor nujnih potrebščin. Pri izračunih se uporabljajo različni artikli in različne cene, kar pa pomeni, da nekateri za isto vsoto potrebujejo na primer hrano, drugi alkohol in tobak ... Ameriški »indeks Orchansky« pa je reduciran standard potrošniške košarice, kjer se med življenjske artikle upošteva samo prehrambne.

- Pristop, ki je sociološko obarvan, naj bi pri opredeljevanju življenjskih stroškov upošteval pomen referenčne skupine. Ta definicija poleg absolutnih in relativnih kriterijev upošteva tudi relativne in subjektivne kriterije, pri čemer pa ne sme spregledati vidika družbene neenakosti. Različni ekonomisti so raziskovali vpliv referenčne skupine na vzorce potrošnje ljudi in na osnovi ugotovitev sklepali na kakovost življenja.

4.1.1 Problemi merjenja revščine

Mojca Novak je v svoji knjigi (2004, str. 50-53) navedla shematizacijo, ki jo je razdelila v tri sklope (Križ-kraž med definicijami in metodami, univerzalije revščine ter spolna »slepota« in egalitaristični sindrom), s katerimi je skušala opozoriti na probleme, ki nastajajo v zvezi z merjenjem revščine, ter za katere Novakova trdi, da že doživljajo prve konceptualne probleme.

4.1.1.1 Križ-kraž med definicijami in metodami merjenja

Tabela 1: Definicije in merske možnosti raziskovanja revščine

	Neposredno	Posredno
Definicija	Deprivacija	Življenjski minimum
Koncept	Kakovost življenja	Razpoložljivi dohodek
Mere Porazdelitev	Socialni kazalci Rezultatov	Dohodek Možnosti

Vir: Novak (2004, str. 51)

Posredni in neposredni tip sta med definicijami revščine najbolj pomembna. Prvi tip je ozadje pristopa absolutne revščine, kjer se konceptualizira subsistenčna revščina kot pomanjkanje ustreznih življenjskih potrebščin. V okviru posrednega koncepta se s pomočjo razpoložljivega dohodka kot mere analizira standard potrošnje kot »kontrolne virov« in ne/enakost možnosti.

Neposredni tip, ki je tip neposredne definicije, pa nam omogoča spoznavni dostop do življenjskega standarda, ki je pod dogovorjeno družbeno, še sprejemljivo ravno, ter nam posreduje koncept revščine kot deprivacije. Pri tem konceptu se preko načina življenja, merjenja s socialnimi kazalci analizira kakovost življenja oziroma ne/enakost porazdelitve dohodka.

Kot v nadaljevanju še ugotavlja Novakova, je razpoložljiva le ena mera blaginje in to je dohodek v različnih variantah. Kljub raznolikosti definicij in konceptov oba omenjena pristopa ne moreta mimo dohodka. Tudi pri neposrednem pristopu, kljub težnjam, zaenkrat še ni primerov v praksi, kjer bi bila meja deprivacijske revščine določena s socialnimi kazalci.

4.1.1.2 Univerzalije revščine

Mednarodne raziskave s področja revščine se ne bi smele razlikovati med seboj, vendar ima očitno področje revščine takšne značilnosti, da sama vsebina pojava vpliva tudi na te kriterije. Do takšnih razlik med raziskavami pa prihaja predvsem zaradi dveh stalnic tovrstnih raziskav, ki sta; neraziskovalci imajo večji vpliv kot raziskovalci glede postavljanja kriterijev, ter pretirana »velikodušnost« do vplivov v obliki neargumentiranih trditev s strani raziskovalcev, na katere pa ima velik vpliv politika, s katerim skuša kratkoročno »izboljšati« neveselo stanje.

Na področju mednarodnega raziskovanja revščine pa se pojavlja tudi problem »najmanjšega skupnega imenovalca« ter z njim povezani podatki. Pomanjkanje teh podatkov nekoliko dopolnjujeta indeks »fizične kakovosti življenja« ter indeks »človeškega razvoja«, ter socialni kazalci, ki pa so v nasprotju z ostalima dvema bolj zahtevni do opredeljevanja mejnih vrednosti.

Zaradi vseh teh pojavov se lahko pojavljajo vprašanja, ki revščino opredeljujejo kot preveč kompleksen pojav, zaradi česar ga ne bi bilo mogoče na nacionalni ravni standardizirati ter te mere uporabiti na mednarodni ravni.

Z indeksom temeljnih človeških potreb se uporabljajo podatki, ki so razpoložljivi v zelo raznolikih družbah, vendar pa se tudi tu pojavlja problem, in sicer ta indeks ne dopušča vpogleda v del individualne blaginje. Ta del individualne blaginje pa pojasnjujemo v okviru koncepta deprivacije revščine, kar pomeni, da se vračamo na objektivne kazalce.

Kot tretji problem je Novakova navedla »spolno« slepoto, s katero opozarja na probleme, ki nastajajo zaradi premajhnega upoštevanja ženske komponente v analizah revščine.

4.1.2 Prag revščine

Ko merimo revščino, lahko določimo prag revščine in na ta način se določi najnižja meja ravni dohodkov od povprečja.

Od naštetih različnih pristopov merjenja revščine v drugem poglavju je odvisen tudi izračun praga revščine ter s tem izračun deleža gospodinjstev, ki živi pod izračunanim pragom. V Sloveniji se za izračun stopnje revščine in določanje praga revščine uporablja relativni koncept. Kar pomeni, da se prag revščine določa na podlagi porazdelitve

dohodkov in posledično tako izračunana stopnja revščine ne meri absolutne revščine, temveč meri neenakost znotraj proučevane populacije.

Z določitvijo praga revščine se ugotavlja, koliko prebivalcev ima bistveno nižji dohodek glede na srednjo vrednost dohodka v državi.

S tem se ugotavlja, katere skupine prebivalstva so v sorazmerno slabšem položaju glede na vsa gospodinjstva in s tem tudi ranljivejše.

Po konceptu določanja praga revščine so torej revne tiste osebe, ki živijo v gospodinjstvih, katerih dohodek na ekvivalentnega člana je nižji od 60 % mediane razpoložljivega dohodka.

4.2 MERJENJE SOCIALNE IZKLJUČENOSTI

Socialna izključenost je zelo širok in kompleksen koncept, zato se pri njegovem merjenju pojavljajo problemi in se porajajo različna vprašanja, kot so na primer, iz koliko sfer morajo biti posamezniki izključeni, da trpijo socialno izključenost, ali so si te sfere med seboj enakovredne ...

Izmerimo pa jo lahko s pomočjo kazalcev pomanjkljivosti, ki nam povedo, kakšno je pomanjkanje in kakšna je izključenost na posameznih sferah. Kazalci pa nam tudi prikažejo kumulacijo in koncentracijo pomanjkanja in izključenosti med posamezniki in skupinami. Stopnjo socialne izključenosti lahko ocenjujemo s pomanjkljivostmi na posameznih področjih posameznikov in skupin v družbi.

Kazalci socialne izključenosti in pomanjkljivosti pa so naslednji (glej Trbanc, 1996, str. 298-301):

1. Stanovanjske razmere

Je kazalec izrazito neugodnega stanovanjskega statusa ali bivanja v podstandardnem stanovanju. Prvo pomeni, da posameznik nima svojega stanovanja ter posledično nima nadzora nad stanovanjem, ker je v njem najemnik ali pri nekom biva.

Kazalec, ki predstavlja podstandardno stanovanje, pa označuje bivanje v stanovanju, ki ima najmanj eno od naslednjih pomanjkljivosti; je vlažno, površina na osebo je manjša ali enaka od 15 m², nima stranišča na izpiranje, nima kopalnice ali tuša.

2. Prostorska izolacija

Ugotavlja se, ali imajo posamezniki dostop do osnovne šole, vrtca, lekarne, ambulante, pošte ali banke, avtobusne ali železniške postaje, trgovine, ki so oddaljeni do 1 km.

3. Izobrazba

Tu sta kazalca izključenosti nizka vključenost v izobraževanje in slaba funkcionalna pismenost.

Za slabo vključene v izobraževanje se štejejo tiste osebe, ki nimajo dokončane osnovne šole, s končano osnovno šolo ali pa končano eno ali dvoletno srednjo šolo.

Slaba funkcionalna pismenost pa pomeni, da se posamezniki zaradi nizkega znanja izogibajo situacijam in opravilom, ki vključujejo branje, pisanje in računanje, in so potrebni v vsakdanjem življenju.

4. Potrošnja

Tu so trije kazalci, ki določajo deprivacijo na področju potrošnje; pomanjkanje denarja, podstandardna opremljenost gospodinjstva in nizki ekonomski viri. Kazalec pomanjkanja denarja predstavlja tiste posameznike, ki jim zmanjkuje denarja za nakup hrane ali za plačilo stroškov stanovanja.

Podstandardno opremljeno stanovanje imajo tisti posamezniki, katerim v gospodinjstvu manjka vsaj ena od naslednjih naprav: električni ali plinski štedilnik, hladilnik ali zamrzovalna skrinja, pralni stroj ali televizija.

Nizki ekonomski viri pa kažejo na slab materialni položaj posameznika in pomeni, da ni lastnik stanovanja, hiše ali avta.

5. Zaposlenost

Kazalec, ki predstavlja nezaposlenost oziroma izključenost iz zaposlitve in kazalec zaposlenosti v slabih delovnih pogojih.

6. Socialni stiki

Predstavljata dva kazalca. Prvi je kazalec medsebojne pomoči, ki predstavlja osebe, na katere se lahko posameznik obrne po pomoč v primeru bolezni, druženja, pogovora. Drugi kazalec pa je kazalec socialnih stikov, ki predstavlja posameznikovo preživljanje prostega časa s sorodniki, prijatelji, znanci.

5 REVŠČINA IN SOCIALNA IZKLJUČENOST V SLOVENIJI

Po podatkih Raziskovanja o dohodkih in življenjskih pogojih (SILC) je pod pragom revščine leta 2005 živelo 11,7 % ljudi, leta 2007 pa 11,5 % ljudi. Podatki kažejo, da se je število ljudi, ki živijo pod pragom revščine, zmanjšalo za 0,2 %.

Razpoložljivi dohodek oseb, ki so živele pod pragom revščine, je bil leta 2007 nižji od 495 € na ekvivalentno odraslo osebo na mesec. Kar pomeni, da je letni prag za enočlansko gospodinjstvo znašal 5.944 €, štiričlanska družina z dvema odraslima in dvema otrokoma, ki sta mlajša od 14 let, je morala mesečno imeti vsaj 1.040 € razpoložljivega dohodka, dvočlansko gospodinjstvo brez otrok pa vsaj 743 € na mesec, da so živeli nad pragom revščine.

Pri tem podatku bi poudarila navedbe Statističnega urada RS, v katerih so opisana naslednja dejstva statistike: »Tako izračunana stopnja ni kazalnik absolutne revščine, temveč meri neenakost znotraj populacije; ne pokaže torej, koliko prebivalcev je dejansko revnih, temveč, koliko jih ima nižji dohodek od praga; je odraz porazdelitve dohodka med prebivalci, ne upošteva pa gibanja cen, stanovanjskih razmer in drugih dejavnikov, ki prav tako vplivajo na življenjski standard prebivalcev.« (Statistični urad RS)

Kar pomeni, da nam navedeni podatki ne prikažejo številke ljudi, ki so dejansko revni.

Podatki o skupinah prebivalcev, ki so živele pod pragom revščine glede na delovno intenzivnost gospodinjstva, kažejo, da so bila v najslabšem položaju gospodinjstva brez delovno aktivnih članov.

54,5 % oseb iz gospodinjstev brez delovno aktivnih članov in z vzdrževanimi otroki, 30,6 % oseb iz gospodinjstev brez delovno aktivnih članov in brez vzdrževanih otrok je živelo pod pragom revščine. Oseb, ki so izhajale iz gospodinjstev z manj kot polovico delovno aktivnih članov in z vzdrževanimi otroki je bilo 31,2 % pod pragom revščine, ter 14,5 % oseb iz takšnih gospodinjstev brez vzdrževanih otrok.

Primerjava stopnje tveganja revščine glede na najpogostejši status aktivnosti za osebe, stare vsaj 18 let, pokaže naslednje rezultate; 35,9 % brezposelnih oseb ter 16,3 % samozaposlenih oseb je leta 2007 živelo pod pragom revščine.

Primerjava po gospodinjstvih pa je pokazala, da je pod pragom živelo 39,4 % oseb iz enočlanskih gospodinjstev, 28,6 % oseb iz enostarševskih gospodinjstev, 15,5 % iz dvostarševskih gospodinjstev, z vsaj tremi vzdrževanimi otroki, ter okoli 12 % parov brez vzdrževanih otrok.

Glede na stanovanjske razmere gospodinjstva je pod pragom živelo 25,7 % oseb, ki so živele v najemniških stanovanjih, medtem ko je bila stopnja tveganja revščine oseb, ki so živele v lasnih stanovanjih, nižja od povprečja.

Podatki za leto 2007 glede na leto 2006 kažejo, da se je stopnja tveganja revščine pri skoraj vseh skupinah znižala, razen pri brezposelnih osebah, kjer pa se je njihov položaj poslabšal za 3 odstotne točke. Tudi najemnikom stanovanj se je v primerjavi z leto 2006 stopnja tveganja revščine zvišala skoraj za 4 odstotne točke.

Po podatkih, ki so na voljo na Statističnem uradu, pa je pomemben tudi ta, da socialni transferji znižujejo revščino, kar pomeni, da v kolikor v dohodek le-ti ne bi bili vštet (družinski in socialni prejemki), bi se stopnja tveganja revščine podvojila. V letu 2007 bi tako stopnja tveganja revščine znašala 23,1 %, pri starejših osebah pa bi presegla 30 %. Ti podatki kažejo, da so v Sloveniji pomemben dejavnik zniževanja revščine vse oblike socialnih transferjev.

5.1 STANJE V SLOVENIJI PO »SKUPINAH PREBIVALSTVA« TER NJIHOVE MOŽNOSTI

V raziskovalnem poročilu Fakultete za družbene vede iz leta 2003, katerega naročnik je bilo ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, s finančno pomočjo programa EU za boj proti socialni izključenosti, so avtorice na podlagi raziskave predstavile skupine prebivalcev v Sloveniji, ki sodijo med ranljive skupine. V sami raziskavi so se avtorice osredotočile na tisti del populacije, za katere so predpostavljale, da so med najbolj ogroženimi. Zajele so predvsem tiste skupine prebivalstva, za katere je malo obstoječe statistike in obstaja malo virov o obsegu njihove problematike. Razlog za to pa izhaja predvsem iz dejstva, da so te skupine relativno majhne in specifične, kar privede do tega, da jih je z običajnimi raziskavami, ki so opravljene ne vzorcih, ki predstavljajo celotno populacijo, težko zajeti. Informacije in podatke o teh skupinah so pridobile predvsem z razpravami strokovnih delavcev javnih institucij, ki z njimi prihajajo v stik z ljudmi iz teh skupin.

Z ranljivimi skupinami so označene skupine, ki so zaradi »svojih lastnosti, oviranosti, načina življenja, življenjskih okoliščin in/ali pripisane stigme pogosto manj fleksibilne pri odzivanju na hitre in dinamične spremembe, ki jih prinaša sodobna družba, in manj konkurenčne na trgu delovne sile in na drugih področjih, ki delujejo po načelih tekmovalnosti in kjer so viri omejeni. Te skupine so zato pogosto odrinjene na družbeno obrobje (marginalizirane) ter ogrožene s socialno izključenostjo.« (Trbanc et al., 2003, str. 5)

Skupine, ki so bile v raziskavi proučevane, pa so naslednje:

- brezdomci,
- osebe s težavami v duševnem zdravju,
- odvisniki od nedovoljenih drog,

- odvisniki od alkohola,
- osebe z izkušnjo (domačega) nasilja,
- osebe v postpenalni obravnavi,
- osebe brez dovoljenja za delo.

Vsem tem skupinam je skupno, da so kot posamezniki pogosto diskriminirani na trgu delovne sile ter so zaradi različnih prepletajočih težav običajno v slabem socialnem in ekonomskem položaju. Posledično so ti posamezniki trajno odvisni od socialnih pomoči.

Raziskava je pokazala, da imajo opazovane skupine, ne glede na njihove specifične težave in okoliščine, tudi veliko skupnih značilnosti, ki veljajo za vse opazovane skupine. Na splošno je pri opazovanih skupinah ugotovljeno, da je položaj glede možnosti zaposlovanja slab. Veliko oseb iz teh skupin je brezposelnih, precej je takšnih, ki so dolgotrajno brezposelni in ne iščejo zaposlitve, ker niso motivirani za iskanje. Opravljajo pa tudi dela na črno in priložnostne zaposlitve.

Dejavniki, ki vplivajo na slab položaj ranljivih skupin na trgu delovne sile in se med seboj pogosto prepletajo, pa so po raziskavi sodeč naslednji:

- Specifične težave posameznikov, zaradi katerih je njihova zmožnost za delo zmanjšana ali okrnjena; tu gre predvsem za težave, ki se nanašajo na zmanjšanje delovne zmožnosti.
- Pogosto nizka izobrazba in težave s funkcionalno pismenostjo; tu gre za težave, ki se tičejo večine zajetih skupin. Posledično to pomeni slabši položaj na trgu delovne sile zaradi slabih, neatraktivnih, pogosto fizično napornih in slabo plačanih delovnih mest.
- Pogosto daljša odsotnost iz sfere dela; zaradi različnih razlogov so ti posamezniki dlje časa odsotni iz običajnih načinov življenja in sodelovanja v družbi, s tem pa tudi iz sfere dela ali izobraževanja. Posledično se pogosto težko vključijo nazaj v običajne in pričakovane življenjske vzorce.
- Apatičnost in nizka motiviranost za iskanje dela in zaposlitve je največkrat posledica slabih izkušenj, nezaupanja v lastne možnosti ... Osebe niso motivirane za iskanje zaposlitve in za samo zaposlitev. Te osebe pogosto razvijejo svoje strategije preživetja (socialni prejemki, delo na črno, priložnostno delo) ter s tem dosežejo višje prihodke, kot z zaposlitvijo.
- Pripisana stigma in nezaupanje delodajalcev
Ta težava pesti vse ranljive skupine, razen v primeru, da delodajalec ne pozna okoliščin takšnega posameznika. Stigma, ki je pripisana posameznim skupinam, deluje negativno na možnost zaposlitve. Kljub subvencijam ob zaposlitvi težko zaposljive osebe delodajalci ocenjujejo, da je tveganje preveliko, ker morajo osebo zaposliti za daljši oziroma nedoločen čas.

Avtorice so v raziskovalnem poročilu glede zaposlovanja oseb iz ranljivih skupin navedle naslednje možne rešitve (glej str. 69-70):

- Potrebno bi bilo spodbujati (in financirati) daljše in kompleksne programe socialne reintegracije posameznikov in ranljivih skupin, ki bi dvigali in vzdrževali motiviranost teh oseb, jih učili načinov participacije v družbi in jim pomagali k dvigu samozavesti. Skozi te programe bi bilo potrebno spodbujati motiviranost za izobraževanje.
- Potrebno je čim bolj spodbujati vključevanje oseb iz ranljivih skupin v normalne zaposlitve, z določenimi prilagoditvami, kot so skrajšani delovni čas, fleksibilna razporeditev delovnega časa, delitev delovnega mesta ipd. Z vključevanjem v običajno okolje, čeprav v prilagojenih in sofinanciranih oblikah zaposlitev, bi zmanjšali stigmatizacijo teh oseb.
- Za osebe, ki se zaradi trajnih težav ali reševanja akutne problematike ne morejo zaposliti v običajnem delovnem okolju, je potrebno razviti varovane oblike zaposlitev v socialnih podjetjih. Zaposlovanje v varovanem okolju (socialna podjetja) je treba uvajati v omejenem obsegu, sicer se lahko delodajalci od zaposlovanja teh oseb popolnoma odvrnejo in postane njihovo zaposlovanje le socialni oziroma družbeni problem.
- Bolj bi bilo potrebno poudariti različne pozitivne ukrepe in akcije za zaposlovanje ranljivih skupin.

5.2 PREJEMNIKI DENARNE SOCIALNE POMOČI

Denarna socialna pomoč so sredstva za zadovoljevanje minimalnih življenjskih potreb v višini, ki omogoča preživetje. Z Zakonom o socialnem varstvu je določena višina minimalnega dohodka, ki je upravičencu zagotovljena, ter s katerim razpolaga po plačilu davkov in obveznih prispevkov za socialno varnost, ter mu je tako omogočeno preživetje.

5.2.1 Višina denarne socialne pomoči in upravičenci

Višina denarne socialne pomoči se določi v višini minimalnega dohodka upravičencu, ki nima lastnih dohodkov. Pri upravičencu, ki lastne dohodke ima, pa se najprej ugotovi višina njegovih dohodkov, ter se denarna socialna pomoč nato določi kot razlika med minimalnim dohodkom ter njegovimi dohodki.

Višina denarne socialne pomoči za družino se določa podobno kot v prejšnjem primeru, le da se tu ugotavljajo dohodki vseh družinskih članov. Višina pa se določi tako, da se seštevek minimalnih dohodkov, ki pripadajo upravičencem oziroma družinskim članom, odšteje od dohodkov vseh družinskih članov.

Pri sami ugotovitvi dohodninskega cenusa pa je pomemben tudi podatek o tem, ali ima družina oziroma posameznik premoženje ter s tem možnost, da bi se lahko preživljala.

Pod pojmom upravičenci so upoštevani vsi prejemniki denarne socialne pomoči ter njihovi družinski člani, ki so bodisi odrasli ali otroci, in so upoštevani pri izračunu dodeljene denarne socialne pomoči.

Prejemnik denarne socialne pomoči je upravičen do izplačila, ki ga lahko prejema zase ali za svoje družinske člane. Izplačuje se lahko osebi, ki za upravičenca skrbi, ali direktno zavodu, v katerem se upravičenec nahaja. V teh dveh primerih gre za varstvo osebnih koristi upravičenca.

Upravičenec pa mora po Zakonu o socialnem varstvu izpolnjevati naslednje pogoje: biti mora državljan Republike Slovenije ter imeti mora stalno prebivališče v Sloveniji. Upravičenci pa so tudi tujci, ki morajo imeti dovoljenje za stalno prebivanje v Sloveniji, in osebe, ki se jim pravica do denarne socialne pomoči priznava z mednarodnimi akti, ki Republiko Slovenijo obvezujejo.

Poleg že naštetih pogojev, ki jih morajo posamezniki izpolnjevati, pa so pomembne tudi naslednje zahteve za pridobitev statusa upravičenca do denarne socialne pomoči.

Osebe, ki so do denarne socialne pomoči upravičene, so tiste osebe, ki si zase in za svoje družinske člane ne morejo zagotoviti sredstev v višini minimalnega dohodka, iz razlogov, na katere niso mogle oziroma ne morejo vplivati.

Ne glede na definicijo, ki je navedena pod pojmom upravičenci, pa osebe s krivdnim razlogom niso upravičene do denarne socialne pomoči. Torej, oseba, ki želi prejemati denarno socialno pomoč, lahko kljub temu, da ne dosega minimalnega dohodka, ne postane upravičenec. Krivdni razlog pa se ugotavlja v primeru, da oseba minimalnega dohodka ne dosega iz razlogov, na katere bi lahko oziroma lahko vpliva, ali pa brez utemeljenih razlogov zavrača, opušča ali se izogiba aktivnosti, ki bi lahko privedle do izboljšanja socialnega položaja zanjo oziroma njene družinske člane. Tu je predvsem mišljena zaposlitev ali drug način, ki bi izboljšal položaj.

V primeru, da se ugotovi krivdni razlog, se pri osebah, pri katerih obstaja krivdni razlog pri ugotavljanju minimalnega dohodka družine ne upoštevajo, temveč se upoštevajo samo njihovi dohodki.

5.2.2 Vrste denarnih socialnih pomoči

Zakon o socialnem varstvu določa naslednje štiri vrste denarnih socialnih pomoči:

- Za obdobje; v tem primeru se denarna socialna pomoč dodeli za obdobje, kar pomeni, da se dodeli za določen čas. Obdobje pa se določa glede na okoliščine. Prvič se denarna socialna pomoč dodeli največ za tri mesece, po preteku tega obdobja pa največ za šest mesecev. V primeru, da oseba zaradi starosti nad 60 let, bolezni, invalidnosti ali drugih okoliščin, kjer ni mogoče pričakovati izboljšanja socialnega položaja upravičenca, se denarna socialna pomoč lahko dodeli največ za obdobje enega leta.
- Trajna; trajna denarna socialna pomoč se dodeli upravičencu, ki je starejši od 60 let in tistemu upravičencu, ki je trajno nezmožen za delo in ne prejema nikakršnih dohodkov ali prejemkov. Upravičenec, pri katerem se ugotovi trajna nezmožnost za delo, pa ne sme imeti premoženja ter nima nikogar, ki bi ga bil dolžan in sposoben preživljati, in živi doma. Po predpisih o pokojninskem in invalidskem zavarovanju trajno nezmožnost za delo ugotavlja invalidska komisija.
- Izredna, za obdobje; izredna denarna socialna pomoč, ki se jo dodeli za obdobje, se dodeljuje v izrednih okoliščinah. Ta denarna socialna pomoč se lahko dodeli tudi upravičencu, ki presega cenzus za dodelitev, vendar pa se je iz razlogov, na katere ni mogel vplivati, znašel v položaju materialne ogroženosti. To izredna denarna socialna pomoč se dodeli za obdobje materialne ogroženosti, ki bo trajala več kot dva meseca.
- Izredna, enkratna; izredna enkratna denarna socialna pomoč se dodeli v istih primerih kot izredna denarna socialna pomoč za obdobje. Kar pomeni, da kljub temu, da upravičenec presega cenzus, lahko zaradi trenutne materialne ogroženosti uveljavlja pravico do denarne socialne pomoči, vendar se v tem primeru podeli v enkratnem znesku.

V tabeli je prikazano število in povprečna vrednost izplačanih denarnih socialnih pomoči.

Tabela 2: Število izplačanih denarnih socialnih pomoči (DSP) za mesec in povprečna vrednost DSP

mesec	število izplačanih DSP	povprečna vrednost (€)
januar	42.938	214,8
februar	43.755	216,04
marec	42.858	216,04
april	41.625	214,93
maj	40.664	214,76
junij	39.174	214,99
julij	38.370	215,51
avgust	37.883	226,75
september	37.799	227,82
oktober	38.612	230,48
november	40.450	226,99

Vir: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve

5.2.3 Višina denarne socialne pomoči

Po Zakonu o socialnem varstvu se višina denarne socialne pomoči za upravičenca, ki nima lastnih dohodkov, določi v višini minimalnega dohodka. Višina denarne socialne pomoči za druge upravičence se določi kot razlika med minimalnim dohodkom in dohodki upravičenca. Za družino pa se višina socialne denarne pomoči določi kot razlika seštevka minimalnih dohodkov, ki pripadajo posameznim družinskim članom oziroma upravičencem, in dohodki vseh družinskih članov.

Višina minimalnega dohodka pa se za posameznega družinskega člana določa po naslednjih merilih:

- prva odrasla samska oseba v družini: 1,
- vsaka naslednja odrasla oseba v družini: 0,7,
- otrok do 18 let in polnoletni otrok, ki so ga starši dolžni preživljati zaradi rednega šolanja: 0,3.

Za enostarševsko družino se višina minimalnega dohodka poveča za 30 % osnovnega zneska minimalnega dohodka. Polovična višina pa se določi v primeru skupnega varstva in vzgoje otoka, kjer se določi višina minimalnega dohodka za otroka v razmerju do osnovnega zneska minimalnega dohodka in dodatek za enostarševsko družino.

Od julija 2008 je tako minimalni dohodek, do katerega je bilo mogoče pridobiti denarno socialno pomoč, znašal:

- samska oseba in prva odrasla oseba v družini: 221,70 €,
- vsaka naslednja odrasla oseba v družini: 155,19 €,
- za otroka: 66,51 €,
- povišanje za enostarševsko družino: 66,51 €.

Denarna socialna pomoč pa ne pripada samski osebi ali družini, ki ima prihranke ali premoženje, ki dosega ali presega višino 60 osnovnih zneskov minimalnega dohodka. Kar v številkah pomeni, da osebi, ki ima v premoženju ali prihrankih več ali enako 13.302 €, denarna socialna pomoč ne pripada.

5.3 BREZPOSELNE OSEBE

Za registrirano brezposelno osebo velja oseba, ki nima redne zaposlitve ali samozaposlitve, ni lastnik ali solastnik poslujočega poslovnega subjekta ali ni lastnik ali uporabnik nepremičnin, s katerimi se lahko preživlja. Mora biti sposoben in voljan delati ter mora biti pripravljen sprejeti zaposlitev, ki je primerna njegovi strokovni izobrazbi ali z delom pridobljeni delovni zmožnosti, ter se je kot iskalec zaposlitve prijavil na pristojnem uradu za delo Zavoda za zaposlovanje.

Stopnja registrirane brezposelnosti predstavlja delež brezposelnih oseb v aktivnem prebivalstvu. V maju 2009 je stopnja registrirane brezposelnosti znašala 8,9 %. Po podatkih Zavoda RS za zaposlovanje je bilo junija 2009 registriranih brezposelnih oseb 86.481. Od tega je bil delež žensk 49,1 %, delež starih več kot 50 let in več je dosegel 30,2 %, ter delež iskalcev prve zaposlitve 13,2 %.

Imamo dva različna sistema socialne varnosti za primer brezposelnosti, ki nista neodvisna eden od drugega, temveč se prepletata.

Sistem socialnega zavarovanja za primer brezposelnosti temelji na zavarovalnem načelu, kar z drugimi besedami pomeni, da so denarne dajatve, to je denarno nadomestilo, praviloma sorazmerne z višino vplačanih prispevkov, medtem ko je njihovo trajanje časovno omejeno in pogojeno s predhodno dobo zavarovanja. Višino zneska denarnega nadomestila oziroma dolžino upravičenosti določa 21. oziroma 25. člen Zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti. Upravičenost do denarnega nadomestila je tako avtomatsko povezana s predhodnim statusom zaposlitve. V tem primeru govorimo o horizontalni solidarnosti in redistribuciji med predhodno zaposlenimi delavci. Glavni namen tega sistema je ohranjanje relativnega družbenega položaja zavarovanih oseb.

Glavni cilj sistemov socialnih pomoči pa je po drugi strani zagotavljanje eksistenčnega minimuma. Glavni pogoj za pridobitev denarne socialne pomoči je ugotovljena dejanska potreba po dajatvi. Denarne dajatve imajo takšno subsidiarno naravo, kar pomeni izčrpanost vseh drugih oblik pomoči. Tukaj gre za vertikalno redistribucijo, ki se zagotavlja s progresivno lestvico splošnega sistema obdavčenja. Upravičenost do te denarne pomoči pa določa Zakon o socialnem varstvu.

5.3.1 Denarno nadomestilo

Denarno nadomestilo se zagotavlja zavarovancem iz zavarovanja za brezposelnost za čas, ko so brez svoje krivde ali proti svoji volji ostali brez zaposlitve. Trajanje upravičenosti do denarnega nadomestila pa je odvisno od trajanja zavarovanja osebe za primer brezposelnosti.

Višina denarnega nadomestila znaša za prve tri mesece prejemanja 70 % zavarovančeve povprečne mesečne plače, prejete v zadnjih dvanajstih mesecih pred nastankom brezposelnosti, za naslednje mesece prejemanja pa 60 %.

Tabela 3: Struktura prejemnikov denarnega nadomestila (DN) po razredih višine bruto izplačanega DN v maju 2009

Razred	Višina bruto denarnega nadomestila	Struktura upravičencev	
		vsi	ženske
0	pod 268,43	19,4	21,1
1	268,43	1,1	1,8
2	od 268,44 do 318,43	0,7	1
3	od 318,43 do 368,43	6,2	7,8
4	od 368,44 do 418,43	10,4	13,8
5	od 418,44 do 468,43	10,9	13,6
6	od 568,44 do 518,43	9,3	9,9
7	od 518,44 do 568,43	7,4	6,9
8	nad 568,43	34,6	24,2
Skupaj		100	100

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje

Najnižje denarno nadomestilo znaša 45,56 % minimalne plače in je letos maja znašalo 268,43 € bruto. Višina najvišjega denarnega nadomestila pa je trikratnik najnižjega in je v maju znašala 805,29 € bruto. V povprečju je maja denarno nadomestilo znašalo 560,21 € bruto.

Trajanje denarnega nadomestila pa je odvisno od časa zavarovanja za primer brezposelnosti:

- od 1 do 5 let zavarovanja: 3 mesece,
- od 5 do 15 let zavarovanja: 6 mesecev,
- od 15 do 25 let zavarovanja: 9 mesecev,
- nad 25 let zavarovanja: 12 mesecev,
- nad 25 let zavarovanja in starost od 50 let: 18 mesecev,
- nad 25 let zavarovanja in starost od 55 let: 24 mesecev.

5.3.2 Denarna pomoč za brezposelnost

Do prejemka je upravičena brezposelna oseba, ko se ji je iztekla pravica do denarnega nadomestila med brezposelnostjo in se v tem času ni uspela ponovno zaposliti ali ji je kot pripravniku prenehala zaposlitev, ki je bila sklenjena za določen čas, krajši od dvanajstih mesecev. Denarna socialna pomoč se izplačuje največ petnajst mesecev, razen v nekaterih primerih in pod določenimi pogoji do upokojitve.

5.4 UPOKOJENCI

5.4.1 Vrste pokojnin

5.4.1.1 Starostna pokojnina

Starostna pokojnina pripada upravičencu oziroma zavarovancu, ki je dopolnil določeno starost in pokojninsko dobo. Pod pojmom pokojninska doba se smatra zavarovalna in posebna doba, glede na katero se ugotavljajo pogoji za pridobitev pravice do pokojnine in glede na katero se določi odstotek za odmero pokojnine. S pridobitvijo pravice do starostne pokojnine zavarovanec preneha vplačevati v pokojninsko zavarovanje.

Zakonsko so določene tri možnosti, ki predstavljajo minimalne pogoje za pridobitev pravice do starostne pokojnine glede na doseženo starost in dopolnjeno pokojninsko dobo.

Moški se tako lahko upokojijo pri starosti 58 let, če imajo dopoljenih 40 let pokojninske dobe. Moški, ki ne izpolnjujejo pogojev, se lahko upokojijo z 20 leti pokojninske dobe pri 63. letu starosti.

Ženske se lahko pri 58 letih upokojijo, če imajo dopoljenih 38 let pokojninske dobe, v primeru, da tega pogoja ne izpolnjujejo, pa se lahko upokojijo pri starosti 61 let, in sicer z dopoljenimi 20 leti pokojninske dobe.

V primeru, da niso izpolnjeni niti ti pogoji, pa se lahko ženske upokojijo pri starosti 63 let, moški pa pri starosti 65 let, če imajo dopoljenih vsaj 15 let pokojninske dobe.

Tabela 4: Minimalni pogoji za pridobitev pravice do starostne pokojnine

Starostna meja	Pokojninska doba
ZA ŽENSKE	
58	38
61	20
63	15
ZA MOŠKE	
58	40
63	20
65	15

Vir: Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije

5.4.1.2 Invalidska pokojnina

Predstavlja pokojninski znesek, ki pripada zavarovancu ob nastanku invalidnosti.

Pravica do invalidske pokojnine pa pripada zavezancu, pri katerem je nastala invalidnost bodisi 1. kategorije, 2. kategorije, ter je star nad 50 let in mu poklicna rehabilitacija ni zagotovljena, ter tako ni zmožen za drugo ustrezno delo. Zavezanci, pri katerih je nastala invalidnost 3. kategorije, pa morajo dopolniti 63 let starosti pri moških in 61 let starosti pri ženskah in jim zaradi starosti ni zagotovljena poklicna rehabilitacija, s katero bi bili zmožni za drugo ustrezno delo.

Invalidnost, ki nastane, pa mora biti posledica poškodbe pri delu oziroma poklicne bolezni, kjer pokojninska doba ne igra nobene vloge. Poškodbe, ki nastanejo izven dela ali bolezni, pa se zavarovancu priznajo v primeru in pod pogojem, da je ob nastanku invalidnosti dopolnil pokojninsko dobo, ki mora pokrivati najmanj eno tretjino razdobja

od dopolnjenega 20. leta starosti ter do nastanka invalidnosti, kar predstavlja zavarovančeva delovna leta.

V primeru, da je nastala 1. kategorija invalidnosti pred zavarovančevim dopolnjenim 21. letom starosti, je moral biti ob nastanku invalidnosti vključen v obvezno zavarovanje ali pa je dopolnil najmanj tri mesece zavarovalne dobe, da lahko pridobi pravico do invalidske pokojnine.

Pravica do invalidske pokojnine pri zavarovancu, ki je že dopolnil 21 let starosti, vendar pred dopolnjenim 30. letom starosti, in pri katerem je nastala 1. kategorija invalidnosti, pripada zavarovancu, če je pred nastankom invalidnosti dopolnil pokojninsko dobo, ki pokriva najmanj četrtno delovnih let.

5.4.1.3 Vdovska pokojnina

Vdovska pokojnina predstavlja pokojninski prejemek, ki pripada preživelemu zakonskemu partnerju, v določenih primerih pa je do vdovske pokojnine upravičen tudi razvezani zakonec ali partner v zunajzakonski skupnosti.

Vdova ali vdovec, ki želi uveljavljati vdovsko pokojnino umrlega zavarovanca, mora do njegove smrti dopolniti 53 let ali biti do zavarovančeve smrti popolnoma nezmožen za delo ali pa to postati v enem letu po zavarovančevi smrti.

V primeru, da vdovec ali vdova do zavarovančeve smrti ni dopolnila 53 let starosti, dopolnila pa je starost 48 let, se ji pravica do vdovske pokojnine prizna, ko dopolni 53 let starosti.

V primeru, da vdovcu ali vdovi po zavarovančevi smrti ostane otrok ali več otrok, ki jim pripada pravica do družinske pokojnine, vdovec ali vdova pa ima do njih dolžnost preživljanja, in med trajanjem pravice do vdovske pokojnine postane popolnoma nezmožen za delo, obdrži pravico do nje.

Tudi v primeru, da otroku, ki je upravičen do družinske pokojnine, na primer zaradi usposabljanja za rezervni sestav policije preneha pravica do slednje, ima v tem času pravico do prejemanja vdovske pokojnine vdovec ali vdova.

V primeru, da sta umrli zavarovanec in njegov partner sklenila zakonsko zvezo šele po tem, ko je umrli zavarovanec že dopolnil starost 58 let, lahko vdova ali vdovec uveljavlja pravico do vdovske pokojnine le v primeru, če sta z umrlim zakoncem imela skupnega otroka ali pa, če je zakonska zveza trajala nepretrgoma vsaj eno leto.

Če je vdovec ali vdova pridobila pravico do vdovske pokojnine ob pogojih za nezmožnost za delo ali v primeru preživljanja otrok, in je v tem času dopolnil starost 53 let, se mu pravica do vdovske pokojnine prizna trajno. V primeru, da mu ta pravica glede na prejšnja dva pogoja preneha pred dopolnjenim 53. letom, vendar je že dopolnil 48 let, jo lahko znova uveljavlja, ko dopolni 53 let starosti.

Ne glede na pogoje o dopoljnjeni starosti 53 let in pogoje o dopoljnjeni starosti 48 let, lahko vdova ali vdovec, ki nima lastnosti zavarovanca, pridobi pravico do vdovske pokojnine, če je do zavarovančeve smrti dopolnil starost 48 let. V primeru, da je ob smrti dopolnil 45 let, pa mu pravica do vdovske pokojnine začne pripadati z dopolnjenim 48. letom.

Pravico do vdovske pokojnine pa ima tudi vdova, ki se ji je zavarovančev otrok rodil najpozneje 300 dni po smrti zavarovanca, ter ji ta pravica pripada od zavarovančeve smrti naprej. Prav tako pripada pravica zakoncu, čigar zakon je bil razvezan, vendar ima po sodni odločbi ali sporazumu pravico do preživnine, ki jo je užival do smrti zavarovanca. Pravico do vdovske pokojnine, ki jo dobi zakonec iz poznejše zakonske zveze, pridobi tudi razvezani zakonec, ki je prejemal preživnino, kot souživalec.

Tudi v primeru, da sta partnerja zadnja tri leta pred smrtjo zavarovanca živela v življenjski skupnosti, ki je po predpisih o zakonski zvezi in družinskih razmerjih v pravnih posledicah izenačena z zakonsko zvezo, vdovi ali vdovcu pripada pravica do vdovske pokojnine.

Če sta umrli zavarovanec ter oseba, ki je z njim živela v takšni skupnosti zadnje leto in sta imela z njim kadar koli skupnega otroka, mu ta pravica prav tako pripada.

5.4.1.4 Družinska pokojnina

Družinski člani prejemajo družinsko pokojnino, ki jim pripada kot pokojninski prejemek po umrlem upokojujencu ali zavarovancu, ki je dopolnil določeno pokojninsko dobo.

Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju določa, da po smrti zavarovanca pridobijo pravico do družinske pokojnine njegovi otroci, ki so lahko zakonski, nezakonski ali posvojenci, pastorki, vnuki in drugi otroci brez staršev, ki jih je zavarovanec preživljal. V primeru, da imajo vnuki ali drugi otroci starše še žive, vendar so popolnoma nezmožni za delo, se šteje, da so ti otroci brez staršev.

Pravico do družinske pokojnine pa lahko pridobijo tudi zavarovančevi starši, posvojitelji, ki jih je zavarovanec preživljal, ter bratje in sestre, ki nimajo lastnih sredstev za preživljanje in jih je zavarovanec prav tako preživljal. Glede vprašanja, ki se pojavi, kdaj se šteje, da je zavarovanec preživljal družinske člane, se odloča zavod.

Pogoj popolna nezmožnost za delo za pridobitev pravice do družinske in tudi vdovske pokojnine se pri otrocih šteje kot nezmožnost za samostojno življenje in delo, pri drugih osebah pa 1. kategorija invalidnosti.

Pogoji, ki so določeni za različne družinske člane, se razlikujejo glede na to, ali je upravičenec do družinske pokojnine:

- Otrok, ki mu pravica pripada do dopolnjenega 15. leta starosti oziroma do konca šolanja, vendar največ do dopolnjenega 26. leta starosti. Otrok, ki je po dopolnjenem 15. letu starosti prijavljen na zavodu za zaposlovanje, mu ta pravica

pripada do dopolnjenega 18. leta starosti, vendar pod pogojem, da izpolnjuje obveznosti, ki se nanašajo na osebe, prijavljene na zavodu.

Tudi v primeru, da postane popolnoma nezmožen za delo do ali po dopolnjeni starosti oziroma do konca šolanja, za katero mu je še zagotovljena pravica družinske pokojnine, se mu ta pravica prizna, dokler traja takšna nezmožnost.

Pravica do prejemanja družinske pokojnine se v času šolanja dokazuje s potrdilom o vpisu na določeno šolo.

V primeru, da otrok prekine šolanje zaradi bolezni, nosečnosti ali poroda, obdrži pravico do družinske pokojnine do dopolnjenega 26. leta starosti ali dlje, vendar največ za toliko časa, kolikor ga je zaradi bolezni, nosečnosti ali poroda izgubil pri šolanju. Vendar je moral šolanje moral nadaljevati, preden je dopolnil 26 let.

Otrok ali otroci, ki so izgubili oba roditelja, jim poleg družinske pokojnine po enem roditelju pripada še 30 % od osnove za odmero družinske pokojnine po drugem roditelju, za vsakega otroka, vendar skupno največ 100 % osnove za odmero družinske pokojnine. Skupen znesek družinske pokojnine in dela družinske pokojnine ne sme presegati zneska družinske pokojnine, odmerjene od starostne pokojnine moškega za 40 let pokojninske dobe, odmerjene od najvišje pokojninske osnove, uveljavljene pri polni starosti.

- Starši; če jih je zavarovanec preživljal do svoje smrti, pridobijo pravico do družinske pokojnine, če so do smrti zavarovanca dopolnili starost 58 let ali če so bili ob smrti zavarovanca popolnoma nezmožni za delo. V primeru, da je upravičenec do družinske pokojnine, ki je nezmožen za delo med trajanjem pravice dopolnil 58 let starosti, se mu ta pravica prizna trajno.
- Bratje in sestre; ki jih je zavarovanec preživljal do svoje smrti, pa pridobijo pravico do družinske pokojnine po istih pogojih, ki veljajo ali za otroke ali starše umrlega zavarovanca.

5.4.1.5 Državna pokojnina

V nasprotju s prejšnjimi pokojninami pa državna pokojnina ne predstavlja pravice iz obveznega zavarovanja zavarovanca, temveč gre tukaj za prejemek, ki je po dopolnitvi določene starosti zagotovljen zakonsko. Pripada pa osebam, ki niso dopolnile minimalne zavarovalne dobe, s katero bi se jim priznala pravica do pokojnine.

Državna pokojnina znaša 33,3 % najnižje pokojninske osnove, višina te pokojnine pa se spreminja s spremembami višine drugih pokojnin.

Državno pokojnino lahko pridobi oseba, ki ima stalno prebivališče v Republiki Sloveniji ter ne izpolnjuje pogojev za pridobitev pravice do pokojnine po Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Njeni lastni dohodki pa ne smejo presegati premoženjskega cenzusa pa pridobitev pravice do varstvenega dodatka v primeru, da je ta oseba dopolnila 65 let starosti in je med 15. in 65. letom starosti imela najmanj 30 let

prijavljeno stalno prebivališče na območju Republike Slovenije oziroma v državi članici evropskega gospodarskega prostora.

Oseba, ki prejema samostojno družinsko ali vdovsko pokojnino, vendar pa višina le-te ne dosega zneska državne pokojnine, lahko namesto slednjih pokojnin uveljavlja pravico do državne pokojnine, vendar mora izpolnjevati že prej naštete pogoje.

Oseba, ki je dopolnila 65 let starosti in izpolnjuje pogoje za pridobitev trajne denarne socialne pomoči po predpisih o socialnem varstvu, lahko pridobi pravico do državne pokojnine.

Oseba, ki uveljavlja pravico do državne pokojnine, ne sme presegati zneska, ki je zakonsko določen in kamor se štejejo naslednji dohodki: vojaške invalidnine iz tujine, invalidnine in druge dajatve po predpisih o vojaških invalidih in civilnih invalidih vojne, prejemki iz prostovoljnega zavarovanja, preživnine, drugi prejemki, razen tistih, za katere je zakonsko določeno, da se ne upoštevajo pri ugotavljanju premoženjskega stanja upravičenca, ter dohodek od kmetijskih in gozdnih zemljišč.

Pravice do državne pokojnine pa ne glede na to, da oseba izpolnjuje naštete pogoje, ne more pridobiti oseba, ki ima premoženje, od katerega se plačuje davek. V to skupino sodijo: stanovanjske hiše, stanovanja, poslovne stavbe in poslovni prostori, razen stanovanjske hiše ali stanovanja, ki tej osebi služi kot stalno prebivališče. Upoštevajo pa se tudi prostori, ki so namenjeni za počitek in rekreacijo, ter kmetijska in gozdna zemljišča s katastrskim dohodkom.

5.4.2 Statistični podatki

Po statističnih podatkih naj bi leta 2005 kar 25 % upokojenih žensk živelo pod pragom revščine, leta 2007 pa 20,1 %.

Primerjava podatkov po gospodinjstvih je pokazala, da je kar 47,1 % starejših žensk iz enočlanskih gospodinjstev živelo pod pragom revščine.

Sklepam, da tako visoko število izhaja iz dejstva, da je bilo večina teh žensk v času pred upokojitvijo gospodinj ter jim s tem ni tekla delovna doba, kar je posledično vplivalo na višino prejete pokojnine.

Tabela 5: Osnovne skupine prebivalstva po starosti in spolu, Slovenija, polletno

	2007H1			2008H1		
	Spol - SKUPAJ	Moški	Ženske	Spol - SKUPAJ	Moški	Ženske
65-69 let	97.647	44.974	52.673	99.551	46.018	53.533
70-74 let	85.848	36.020	49.828	85.207	36.325	48.882
75-79 let	70.016	25.789	44.227	71.498	26.524	44.974
80-84 let	44.628	12.585	32.043	46.288	13.535	32.753
85-89 let	18.341	4.405	13.936	21.276	5.151	16.125
90-94 let	5.421	1.162	4.259	4.858	1.020	3.838
95-99 let	1.512	278	1.234	1.619	290	1.329
100 + let	149	22	127	164	27	137
VSOTA	323.562	125.235	198.327	330.461	128.890	201.571

Vir: Statistični urad RS, Ministrstvo za notranje zadeve - Centralni register prebivalstva, Ministrstvo za notranje zadeve - Direktorat za upravne notranje zadeve

Iz podatkov v tabeli 4 je razvidno, da je v Sloveniji v prvem polletju 2008 živelo 330.461 oseb, starejših od 64 let. Od tega 128.890 moških in 201.571 žensk. V primerjavi z istim

obdobjem za leto 2007 se je skupno število starejših oseb povečalo za 6.899 oseb, ki so starejše od 64 let.

Po podatkih Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje je bila leta 2007 povprečna starost žensk, ki jim je bila prvič priznana pravica do starostne pokojnine, 57 let. Brez socialnih prejemkov: 280.892 starejših oseb naj bi živelo pod pragom.

Tabela 6: Podatki o številu žensk starejših od 57 let za 2007

57-59 let	60-64 let	65-69 let	70-74 let	75-79 let	80-84 let	85-89 let	90 + let	Vsota
34.687	53.079	53.076	49.244	44.637	32.512	15.021	5.441	287.697

Vir: Statistični urad RS, Ministrstvo za notranje zadeve - Centralni register prebivalstva,
Ministrstvo za notranje zadeve - Direktorat za upravne notranje zadeve

Iz tega podatka sem na podlagi podatkov Statističnega urada RS za osnovno skupino prebivalstva po starosti in spolu 2007 razbrala, da je bilo starejših žensk v Sloveniji 322.383. Glede na možnost izbire pri vnosu podatkov, po starostnih skupinah, pa sem izbrala tudi skupino od 55 do 59 let. Zaradi realnejših podatkov pa sem vzela predpostavko, da polovica žensk v tej starostni skupini predstavlja skupino od 57 do 59 let, kar pomeni, da je bilo leta 2007 287.697 žensk starejših od 57 let.

Glede na statistične podatke za leto 2007 bi to pomenilo, da je kar 57.827 upokojenih žensk živelo pod pragom revščine.

Tabela 7: Višina pokojnin v juniju 2008

vrsta	Znesek v €
najnižja pokojnina za 15 let pokojninske dobe	173,30
kmečka pokojnina po SZK	210,23
kmečka borčevska pokojnina po SZK (431 čl.)	420,46
državna pokojnina	164,72
najvišja izplačana pokojnina	1909,85
del vdovske pokojnine	57,12

Vir: Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije

Po podatkih Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje naj bi se najnižja in najvišja izplačana pokojnina za junij 2008 med seboj razlikovali za kar 1.736,72 €. Kot je tudi razvidno iz tabele 7, je bila najnižja izplačana pokojnina v juniju 2008 173,30 €.

Tabela 8: Povprečna pokojnina z varstvenim dodatkom

Leto	Povprečna bruto pokojnina	Povprečna neto pokojnina
1999	315,00	312,59
2000	345,80	343,11
2001	375,43	372,91
2002	409,73	407,12
2003	430,32	427,83
2004	449,56	447,09
2005	465,94	461,10
2006	487,51	483,76
2007	513,33	511,53

Vir: Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije

Podatki v tabeli so bili za obdobje od leta 1999 do leta 2006 podani v tolarjih, zato sem jih za lažjo primerjavo po letih preračunala v evre, in sicer po menjalnem tečaju 239,64. S to tabelo bi rada prikazala, kakšna razlika se pojavi v izplačanih pokojninah, če to prikažemo s povprečjem. Kot je razvidno iz tabele, je povprečna pokojnina za leto 2007 znašala 511,53 €. Poleg tega je pri teh pokojninah upoštevan tudi varstveni dodatek, ki višino povprečne pokojnine še dodatno poviša. Iz naslednje tabele pa je razvidno, zakaj do takšnega povprečja pride. Poleg tega je po številu tudi prikazano, koliko oseb je pod povprečjem.

Tabela 9: Razporeditev pokojnin

intervali zneskov pokojnin v €	vse pokojnine		starostne pokojnine	
	število	str. v %	število	str. v %
do 100	26.465	5	17.474	5,1
100,01 - 200	21.688	4,1	9.667	2,8
200,01 - 300	29.832	5,7	13.816	4
300,01 - 400	86.523	16,4	34.553	10,1
400,01 - 500	114.594	21,7	68.988	20,2
500,01 - 600	77.961	14,8	57.519	16,8
600,01 - 700	63.648	12,1	49.665	14,5
700,01 - 800	39.238	7,4	32.201	9,4
800,01 - 900	23.167	4,4	19.240	5,6
900,01 - 1.000	14.609	2,8	12.289	3,6
1.000,01 - 1.100	9.336	1,8	7.889	2,3
1.100,01 - 1.200	6.365	1,2	5.216	1,5
1.200,01 - 1.300	3.824	0,7	3.535	1
1.300,01 - 1.400	2.547	0,5	2.375	0,7
1.400,01 - 1.500	2.127	0,4	1.979	0,6
1.500,01 - 1.600	1.959	0,4	1.840	0,5
1.600,01 - 1.700	2.994	0,6	2.882	0,8
1.700,01 - 1.800	383	0,1	383	0,1
od 1.800,01	275	0,1	275	0,1
skupaj	527.535	100	341.786	100

Vir: Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije

Iz naslednje tabele je razvidno, da je v Sloveniji 26.465 upokojenih oseb, ki mesečno prejmejo pod 100 € pokojnine. Skupno število prejemnikov, ki mesečno prejmejo do 500 €, pa je 279.102, kar istočasno pomeni, da ti prejemniki ne prejmejo povprečne mesečne pokojnine, ampak se povprečje zviša zaradi pokojnin, ki presegajo 500 €.

V isti razpredelnici pa je razvidno, da več kot polovica prejemnikov pokojnin prejme nižjo pokojnino od izračunane povprečne pokojnine.

Iz podatkov o razporeditvi pokojnin brez prejemnikov sorazmernih pokojnin pa je v Sloveniji 770 prejemnikov pokojnin, ki mesečno prejmejo pod 100 € pokojnine. Skupno število prejemnikov, brez prejemnikov sorazmernih pokojnin, ki mesečno prejmejo pod 500 €, pa je 234.556.

5.5 PREJEMNIKI VARSTVENEGA DODATKA

Tabela 10: Število in struktura prejemnikov varstvenega dodatka po vrsti uživalca pokojnine

Vrsta uživalca pokojnine	2006		2007	
	Število	Struktura (v %)	Število	Struktura (v %)
1. Starostni	322.755	60,2	332.780	61,2
2. Invalidski	95.736	17,8	94.511	17,4
3. Družinski in vdovski skupaj	92.304	17,2	91.514	16,9
Družinski	69.297	12,9	65.601	12,1
Vdovski	23.007	4,3	25.913	4,8
4. Skupaj 1 (iz obveznega zavarovanja) (4=1+2+3)	510.795	95,2	518.805	95,5
5. Vojaški	3.962	0,7	3.829	0,7
6. Prejemniki akontacij	277	0,1	250	0
7. po SZK	3.784	0,7	3.157	0,6
8. Skupaj 2 (8=4+5+6+7)	518.818	96,7	526.041	96,8
9. Državni	17.690	3,3	17.432	3,2
10. Skupaj 3 (10=8+9)	536.508	100	543.473	100

Vir: Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije

Pravica do varstvenega dodatka je od 1. 2. 2008 dalje urejena s posebnim zakonom. Čeprav ni več pravica iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja, se njen temeljni namen ne spreminja. Varstveni dodatek je tudi po novi ureditvi mesečni denarni dodatek k pokojnini, s katerim se uživalcu zagotavlja socialno varnost, če ta za priznanje takšne pravice izpolnjuje predpisane pogoje. Varstveni dodatek ni samostojni denarni prejemek.

Po podatkih Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje je bilo v letu 2007 število prejemnikov varstvenega dodatka 50.950.

5.5.1 Upravičenci do varstvenega dodatka

Uživalec starostne, invalidske, družinske in vdovske pokojnine iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja v Republiki Sloveniji, če je bil pretežen del skupnega obveznega zavarovanja zavarovan za širši obseg pravic ter pokojnine, priznane po Zakonu o pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja nekdanjih vojaških zavarovancev.

Uživalec dodatka k pokojnini po Zakonu o zagotavljanju socialne varnosti slovenskim državljanom, ki so upravičeni do pokojnin iz republik nekdanje SFRJ, ter uživalec pokojnine, odmerjene po mednarodnem sporazumu o socialnem zavarovanju.

Do varstvenega dodatka pa niso upravičeni naslednji uživalci pokojnin: uživalec predčasne pokojnine, dokler se mu izplačuje zmanjšana pokojnina, uživalec starostne ali invalidske pokojnine, ki se mu hkrati izplačuje tudi del vdovske pokojnine, uživalec pokojnine, ki je bil pretežen del skupnega obveznega zavarovanja zavarovan za ožji obseg pravic in uživalec starostne ali družinske pokojnine, odmerjene po prejšnjem zakonu o starostnem zavarovanju kmetov.

5.5.2 Pogoji za pridobitev varstvenega dodatka

Upravičenec mora za pridobitev pravice do varstvenega dodatka sočasno izpolnjevati naslednje pogoje: da ima stalno prebivališče v Republiki Sloveniji, da njegova pokojnina ne dosega mejnega zneska ter da skupaj z družinskimi člani nima drugih dohodkov in premoženja, ki bi zadoščali za preživljanje.

Mejni znesek, ki je še dovoljen za uveljavljanje pravice do varstvenega dodatka, znaša 81,6 % najnižje pokojninske osnove, ki je določena s predpisi o obveznem pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Višina mejnega zneska se spreminja ob vsakokratni spremembi višine pokojnin.

Kljub temu, da uživalec pokojnine oziroma dodatka k pokojnini, ki je nižja oziroma je njun seštevek nižji od mejnega zneska, pa je uživalec šele možni upravičenec do varstvenega dodatka, saj mora za pridobitev pravice izpolnjevati še dohodkovni in premoženjski cenzus.

- Dohodkovni cenzus

Vsi dohodki skupaj, ki jih možni upravičenec prejme skupaj z družinskimi člani, ne smejo presežati zakonsko določenega cenzusa, ki je v letu 2007 znašal 4.666,32 € na leto ali 388,86 € na posameznega družinskega člana na mesec.

Dohodki, ki se štejejo kot skupni za možnega upravičenca in njegovih članov, pa so naslednji: vsi prejemki iz delovnega razmerja, dohodki iz samostojne dejavnosti, dohodek od kmetijskih in gozdnih zemljišč, dohodki od premoženja in drugi dohodki, od katerih se plačuje davek, pokojnine, dodatki k pokojninam, vojaške invalidnine iz tujine, invalidne in druge dajatve po predpisih o vojaških invalidih in civilnih invalidih vojne, prejemki iz prostovoljnega zavarovanja, prejemki iz starostnega zavarovanja kmetov, preživnine ter drugi prejemki, razen tistih, za katere je s posebnimi predpisi določeno, da se pri ugotavljanju premoženjskega stanja ne upoštevajo. Prejemki, ki se ne upoštevajo, so dodatek za pomoč in postrežbo, invalidnina in letni dodatek po predpisih o obveznem pokojninskem in invalidskem zavarovanju.

Dohodek, ki je bil dosežen iz opravljanja samostojne dejavnosti samozaposlenega in se mu ugotavlja dobiček, se všteva med skupne dohodke uživalca pokojnine oziroma dodatka k pokojnini in njunih družinskih članov, tako da se upošteva čisti dobiček, kot ga ugotovi pristojni davčni organ, in se upošteva brez investicij in olajšav po davčnih predpisih.

Med skupne dohodke uživalca pokojnine oziroma dodatka k pokojnini in njunih družinskih članov se upošteva tudi dohodek od kmetijskih in gozdnih zemljišč, upošteva pa se oprostitve, vendar brez upoštevanja olajšav po predpisih o dohodnini.

V primeru, da je uživalec pokojnine oziroma dodatka k pokojnini uveljavljal v istem letu, v katerem je pridobil pravico do pokojnine oziroma dodatka k pokojnini, se mu, če je zanj ugodnejše, pri ugotavljanju premoženjskega cenusa namesto plače iz preteklega leta upošteva znesek pokojnine ob njeni odmeri oziroma seštevek dodatka in pokojnine. V primeru, da uživalec v zadnjem letu ni prejemal plače, se upošteva znesek pokojnine ob odmeri oziroma seštevek dodatka in pokojnine.

– Premoženjski cenzus

Možni upravičenec za pridobitev pravice do varstvenega dodatka mora poleg prej opisanega dohodkovnega cenusa izpolnjevati tudi premoženjski cenzus. Pravica do varstvenega dodatka mu pripada, če njegovo premoženje in premoženje družinskih članov, s katerimi živi v skupnem gospodinjstvu, ne presega zakonsko določene vrednosti.

Za priznanje pravice do varstvenega dodatka pa se pri ugotavljanju pogojev upošteva samo premoženje, od katerega je potrebno plačevati davek. Premoženje, ki se upošteva, pa je naslednje: stanovanjske hiše, stanovanja, poslovne stavbe in poslovni prostori, razen stanovanjske hiše ali stanovanja, ki služi kot stalno prebivališče uživalca pokojnine in njegovih družinskih članov, prostori, ki so namenjeni počitku in rekreaciji, kmetijska in gozdna zemljišča s katastrskim dohodkom nad višino, ki je določena kot

podlaga za vključitev v obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje, ter drugo obdavčljivo premoženje.

Lastništvo delnic oziroma kapitalskih deležev gospodarskih družb ali zadrug pa se v premoženje, ki vpliva na pravico do varstvenega dodatka, ne šteje.

5.5.3 Družinski člani ter višina varstvenega dodatka

Pri ugotavljanju dohodkovnega in premoženjskega cenusa se upoštevajo družinski člani, ki imajo skupno stalno prebivališče, ter njihov posamezni dohodek predstavlja skupni dohodek družine. Med družinske člane, pri katerih se upošteva skupni dohodek družine, se šteje samega uživalca pokojnine, njegovega zakonca oziroma zunajzakonskega partnerja, v primeru prevzemnika kmetije se upošteva tudi njega, če ima uživalec pokojnine tam stalno bivališče. Med družinske člane pa se štejejo tudi vsi otroci ter drugi družinski člani, pri katerih ostaja dolžnost preživljanja.

V primeru, ko gre za uveljavljanje varstvenega dodatka k vdovski ali družinski pokojnini, pa se med družinske člane, poleg prej navedenih oseb, upoštevajo tudi vsi souživalci družinske pokojnine in starši otroka, ki je uživalec družinske pokojnine.

Višina varstvenega dodatka je odvisna od dopolnjene pokojninske dobe, ki se upošteva pri starostni in invalidski pokojnini. V primeru vdovske in družinske pokojnine pa ni odvisna od dopolnjene pokojninske dobe, temveč je višina varstvenega dodatka odvisna od števila družinskih članov.

Varstveni dodatek k vdovski oziroma družinski pokojnini se odmerja od osnove, odvisno od števila družinskih članov, v naslednji višini:

Tabela 11: Varstveni dodatek k vdovski oziroma družinski pokojnini

Število družinskih članov	1	2	3	4 ali več
Višina odstotka za odmero	70	80	90	100

Vir: Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije

Razlika med mejnim zneskom in zneskom pokojnine upravičenca, ki uveljavlja pravico do varstvenega dodatka, predstavlja osnovo za odmero.

V primeru, da uživalec pokojnine pokojnino, ki jo je uveljavil v tujini, se osnova za odmero varstvenega dodatka uživalcu pokojnine izračuna kot razlika med mejnim zneskom in seštevkom vseh pokojnin upravičenca. Osnova za odmero varstvenega dodatka se uživalcu dodatka k pokojnini izračuna kot razlika med mejnim zneskom in seštevkom pokojnine in dodatka upravičenca.

Varstveni dodatek k starostni pokojnini se odmerja glede na naslednjo lestvico:

Tabela 12: Lestvica višine varstvenega dodatka pri starostni pokojnini

Dopolnjena pokojninska doba - let	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35
Višina odstotka za odmero	60	62	64	66	68	70	72	74	76	78	80	82	84	86	88	90	92	94	96	98	100

Vir: Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije

K invalidski pokojnini, ki je priznana zaradi bolezni ali poškodbe izven dela, se varstveni dodatek odmeri za pokojninsko dobo 20 let ali manj v višini 70 % osnove. Za vsako naslednje leto dopolnjene pokojninske dobe pa se višina varstvenega dodatka poveča za 2 %, vendar največ do 100 % osnove. V primeru, da je invalidska pokojnina odmerjena v sorazmernih delih glede na vzrok nastanka invalidnosti, se tudi varstveni dodatek določa v delih sorazmerno z deli. Skupni znesek vseh delov varstvenega dodatka pa ne sme presežati osnove za njegovo odmero.

5.5.4 Pridobitev in trajanje pravice do varstvenega dodatka

Upravičenec, ki izpolnjuje vse zgoraj naštetje pogoje, s katerimi se mu prizna pravica do varstvenega dodatka, lahko to pravico koristi od dneva pridobitve pravice do pokojnine. Pred tem pa je potrebno vložiti zahtevo za priznanje v šestih mesecih od vročitve odločbe o pravici do pokojnine. V primeru, da upravičenec zahtevo vloži pozneje, se mu pravica do varstvenega dodatka priznava od dneva izpolnitve pogojev zanjo, vendar pa za največ šest mesecev nazaj od prvega dne naslednjega meseca po vložitvi zahteve. Kar pomeni, da kljub temu, da je upravičenec tudi pred tem časom izpolnjeval pogoje in bi mu pravica do varstvenega dodatka pripadala, lahko to uveljavlja samo za zadnjega pol leta.

Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije je pristojen za odločanje o pravici do varstvenega dodatka. Za odločanje pa uporablja predpise, ki urejajo uveljavljanje pravic iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

Varstveni dodatek ni trajna pravica, kar pomeni, da pravica preneha s prvim dnevom naslednjega meseca po prenehanju pogojev za njeno uživanje.

V primeru, da so se pogoji oziroma osebnosti ali dejanske okoliščine, ki bi vplivale na pravico do varstvenega dodatka, njen obseg ali izplačevanje spremenile, mora

upravičenec v osmih dneh po nastanku le-teh obvestiti Zavod. V primeru opustitve te dolžnosti je zagrožena kazen v višini najmanj 420 €.

Zavod pa ima pravico, da lahko kadar koli preveri, če upravičenec še izpolnjuje pogoje za priznanje varstvenega dodatka. Ob ugotovitvi sprememb, o katerih upravičenec ni obvestil zavoda, lahko slednji od njega zahteva, da mu predloži dokazila in podatke o svojem premoženjskem stanju in premoženjskem stanju družinskih članov, ki jih po uradni dolžnosti ni mogel pridobiti. V primeru, da upravičenec zahtevanih dokazil ne predloži v določenem roku, ki ne sme biti krajši od osem dni, izgubi pravico do varstvenega dodatka. Prenehanje pravice velja od prvega dne naslednjega meseca po dokončnosti odločbe, s katero je Zavod odločil o njeni izgubi. Upravičenec pa lahko tudi po dokončnosti odločbe naknadno predloži zahtevana dokazila in če izpolnjuje pogoje, lahko ponovno pridobi pravico do varstvenega dodatka.

V spodnji tabeli so prikazani prejemniki varstvenega dodatka za junij 2008 glede na vrsto pokojnine, ki jo prejema.

Tabela 13: Prejemniki varstvenega dodatka za junij 2008

vrsta VD k pokojnini	število	povprečni znesek VD v €
starostni	13.042	80,71
invalidski	14.053	73,74
družinski oziroma vdovski	17.864	96,90
skupaj I	44.959	84,96
dodatek po E-uredbi	16	145,88
skupaj II	44.975	84,98

Vir: Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije

Število vseh prejemnikov varstvenega dodatka je bilo junija 44.975. Iz tabele je razvidno, da je največ prejemnikov varstvenega dodatka pri uživalcih družinske ali vdovske pokojnine.

5.6 UKREPI PROTI REVŠČINI IN SOCIALNI IZKLJUČENOSTI

Na podlagi Memoranduma o soglasju med Evropsko skupnostjo in Republiko Slovenijo, podpisanega septembra 2002, je Slovenija vključena v Program Evropske komisije, ki je namenjen preprečevanju socialne izključenosti. Namen Skupnega memoranduma o

socialnem vključevanju je, da država pristopnica pripravi strategijo o uresničevanju ciljev socialnega vključevanja, sprejetih v Nici, in podlago za prihodnji sprejem nacionalnega akcijskega načrta po vzoru držav EU. Skupni memorandum navaja ključne izzive in ukrepe na področju zmanjševanja revščine in socialne izključenosti, ki jih je Slovenija sprejela in jih bo še izboljševala. Namen Slovenije je, da aktivno prispeva k uresnitvi nacionalnih in skupnih evropskih ciljev na področju zmanjševanja revščine in socialne izključenosti v Evropi do leta 2010.

V Sloveniji pri socialnem vključevanju prihaja do naslednjih ključnih izzivov, ki so navedeni po pomembnosti (glej: Skupni memorandum o socialnem vključevanju, str. 13-15).

Podatke, ki se nanašajo na brezposelnost, sem za leto 2008 in 2009 dodala k ugotovitvam v oklepaju.

1. Razvoj vključujočega trga dela in spodbujanje zaposlovanja kot pravice in možnosti za vse

Brezposelnost je v Sloveniji eden glavnih vzrokov za socialno izključenost in revščino, zato je spodbujanje zaposlovanja ključnega pomena pri izhodu iz revščine in socialne izključenosti.

Ugotovljeno je bilo, da je leta 2003 brezposelnost v Sloveniji upadala, v današnjem času pa se je brezposelnost močno dvignila.

Po podatkih Statističnega urada RS je bilo v Sloveniji v četrtletju od januarja do marca 2009 med aktivnimi prebivalci 962.000 delovno aktivnih in 55.000 brezposelnih oseb. Stopnja brezposelnosti je znašala 5,4 %. Po podatkih, ki so ločeni po spolu, pa 5,5 % za moške in 5,2 % za ženske.

V prejšnjem četrtletju od oktobra do decembra 2008 pa je bilo brezposelnih oseb 45.000, stopnja brezposelnosti pa je znašala 4,3 %. V tem obdobju je bila stopnja brezposelnosti pri ženskah 4,7 %, pri moških pa je znašala 4 %.

Kar pomeni, da se je v prvem četrtletju 2009 glede na preteklo četrtletje število delovno aktivnega prebivalstva zmanjšalo za skoraj 4 %, kar pomeni 40.000 oseb.

Število neaktivnih prebivalcev pa se je v prvem četrtletju v primerjavi s predhodnim četrtletjem povečalo za 3 %, kar predstavlja 21.000 oseb.

Brezposelnost pa je v bila v prvem četrtletju v primerjavi s predhodnim za skoraj 21 %, kar pomeni, da se je število brezposelnih oseb povečalo za skoraj 10.000.

Potrebno je zmanjšati strukturna neravnovesja predvsem za dolgotrajno brezposelne, nekvalificirane, mlade (posebej ženske) in starejše brezposelne ter za brezposelne Rome, z večjim poudarkom na ukrepih aktivne politike zaposlovanja. Kar v praksi pomeni, da se pasivne oblike pomoči, kot so prejemki, preusmerijo na aktivne oblike in to takšne, ki odpravljajo vzroke brezposelnosti. Med najpogostejše vzroke pa sodita nizka raven izobrazbe in neustrezna poklicna usposobljenost, ter tudi težave, ki so povezane z iskanjem zaposlitve. Kar pa tudi pomeni, da je potrebno ustvariti številčnejša in boljša delovna mesta.

Na trgu dela pa je posebno pozornost potrebno nameniti invalidom ter s tem izenačevati možnosti in večati neodvisnost ljudi s posebnimi potrebami. Zagotoviti pa moramo zaposlitvene možnosti tudi za ranljive skupine, med katere sodijo osebe s težavami v duševnem zdravju, odvisniki, žrtve nasilja, brezdomci, ki se soočajo s celotnim nizom težav socialne izključenosti in so posledično najbolj oddaljeni od trga dela.

2. Odpravljanje izobrazbenega primanjkljaja

V Sloveniji se izobrazbena struktura izboljšuje, kljub temu pa je delež oseb, ki imajo končano višješolsko ali visokošolsko izobrazbo, še vedno relativno nizek. Nezadovoljivo pa je tudi vključevanje starejših v izobraževanje in usposabljanje. Glede na to, da je poleg brezposelnosti nizka izobrazbena raven glavni določevalec revščine in socialne izključenosti, je ključna dolgoročna politika v povečevanju investiranja v izobrazbo prebivalstva. Posebno pozornost je treba nameniti razvijanju in razširjanju kulture vseživljenjskega učenja.

Pri mladih se problem pojavi pri osipu, saj s tem, ko posameznik opusti šolanje, preden si pridobi ustrezen poklic, zmanjšuje svoje zaposlitvene možnosti. Zato je v boju proti socialni izključenosti pomembna tudi strategija v srednjih šolah v boju proti socialni izključenosti. Mlade je potrebno ponovno vključevati v izobraževalni proces oziroma jih že pred opustitvijo šolanja odvracati od tega. Pomembno pa je tudi spodbujanje uporabe informacijsko-komunikacijske tehnologije.

3. Zagotavljanje ustreznih bivalnih razmer za vse

Precejšen izziv se pojavi pri zagotavljanju osnovno sprejemljivih bivalnih možnosti, saj je potrebno izboljšati dostop do stanovanj za gospodinjstva z nizkimi dohodki. S tem, da se poveča število neprofitnih stanovanjskih enot in se vpelje pomoč pri plačevanju najemnin z novimi sistemi subvencioniranja najemnin. Pomembno pa je, da se ustrezne stanovanjske in bivalne razmere zagotovijo tudi za druge ranljive skupine.

4. Zmanjšanje regionalnih razlik

V vzhodnem delu Slovenije vladajo slabše socialno-ekonomske razmere kot v zahodnem delu, kar se kaže v različnih kazalcih, kot so na primer v višini BDP na prebivalca, brezposelnost ...

Z reformo regionalne politike naj bi se te regionalne razlike zmanjšale.

5. Izboljšanje zagotavljanja storitev

Socialne storitve je potrebno prilagajati potrebam uporabnikov, ponekod pa je potrebna razširitev mreže, da bo vključevala tudi najbolj ranljive skupine, ki jih bom natančneje navedla v nadaljevanju. Pomembno je tudi vprašanje, kako zadovoljiti naraščajoče

potrebe, kar z obstoječimi zmogljivostmi ne bo več mogoče in bo zahtevalo delovanje med nacionalno in lokalno ravno.

6. Zagotavljanje ustreznega dohodka iz sredstev za človeka dostojno življenje

Kljub podatkom, ki jih kažejo analize revščine, da so socialni prejemki ustrezno usmerjeni v dohodkovno najšibkejšo skupino prebivalstva, je potrebno preveriti medsebojno delovanje teh prejemkov ter njihov vpliv na dohodkovni položaj različnih tipov družin. S tem se ugotavlja morebitno kopičenje prejemkov pri enih in izpad iz tega sistema pri drugih.

5.6.1 Uvedba socialnih trgovin v Sloveniji

Ideja o SOS-trgovinah v svetu ni nova, tovrstne trgovine poznajo v Avstriji celo desetletje, v ZDA pa so prve socialne trgovine odprli že v šestdesetih letih.

Trgovine za socialno ogrožene, tako imenovane SOS-trgovine, so z marcem 2009 začele delovati tudi v Sloveniji. Namenjene pa so vsem socialno ogroženim prebivalcem. Trenutno je delujoča ena trgovina v Ljubljani, do junija letos pa naj bi odprli še 5 takšnih trgovin drugje po Sloveniji. Ena trgovina naj bi mesečno pokrila potrebe za več kot 400 štiričlanskih družin.

Te trgovine so pod okriljem evropske SOS-zadruga iz Murske Sobote, ki tudi vzpostavlja mrežo SOS-trgovin po Sloveniji. Najemnino za trgovino sofinancira Mestna občina Ljubljana. Ob času odprtja je imela trgovina pogodbo s tremi dobavitelji: Žitom, Ljubljanskimi mlekarnami in Colgate-Palmolive Adrio. Dogovarjajo pa se še s Pivovarno Laško, Perutnino Ptuj, Lidlom, Radensko, Tušem, Eto ter nekaterimi manjšimi dobavitelji in proizvajalci.

Med partnerji pa so še posamezne mestne občine, ki ponujajo prostore za trgovine, center za socialno delo, ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, ministrstvo za šolstvo in šport, ministrstvo za gospodarstvo ter zavod RS za zaposlovanje.

Obstoječa trgovina izdelke pridobiva od donatorjev, kar pomeni, da bodo trgovine hrano prejemale od trgovcem, s katerimi so sklenile pogodbo. Prejemale pa bodo hrano, ki bo pri trgovcih predstavljala presežke, proizvode s poškodovano embalažo ali proizvode tik pred rokom. Določene izdelke pa bo zadruga morala dokupiti tudi sama ter s tem zagotoviti boljšo oskrbo z živili.

Dobiček, ki bo nastal s prodajo izdelkov, bo namenjen zaposlovanju brezposelnih oseb v njihovi zadrugi ali pa pri katerem izmed dobaviteljev.

Izdelki v teh trgovinah so cenejši od 40 do 70 %, tik pred rokom uporabe pa celo zastoj.

V SOS-trgovinah lahko kupujejo le brezposelni in osebe z minimalnim dohodkom oziroma tisti, ki prejemajo manj kot 500 € plače oziroma pokojnine na mesec.

Posamezniki bodo upravičenost do kupovanja v SOS-trgovinah dokazovali s potrdili centra za socialno delo oziroma z odrezkom pokojnine ali s potrdilom o plači. To potrdilo pa lahko prinesejo trgovini ali centru za socialno delo. Poleg dokazila pa morajo posamezniki izpolniti še prijavnico.

Če bo posameznik pogoje izpolnjeval, bo dobil posebno kartico, na kateri so njegovi podatki. Preko te kartice bodo v trgovini spremljali nakupe posameznika. Kartica je računalniško vodena in bo posamezniku dovoljevala mesečno samo določeno vsoto nakupa.

Mesečno je znesek, ki ga posameznik v trgovini lahko porabi, omejen. Vsak posameznik, ki živi sam, bo tako lahko mesečno nakupil za 25 € živil, dvočlansko gospodinjstvo z do 800 € prihodkov bo lahko nakupilo do 40 € živil, tričlanska družina z do 1.000 € prihodkov bo lahko kupila do 50 € blaga, štiričlanska družina z do 1.200 € pa do 60 € živil. Za vsakega nadaljnjega člana gospodinjstva se mesečno prizna po 10 € na člana.

Poleg omejitve višine mesečnega zneska pa bo posamezno gospodinjstvo omejeno tudi glede količine izdelka, ki ga bo želelo kupiti. Glede na velikost gospodinjstva je določena tudi maksimalna možna količina izdelka, ki jo je možno kupiti.

SOS-trgovina pa ne more biti edini vir nakupov posameznika, saj to onemogoča že določitev maksimalnega možnega porabljenega zneska mesečno za živila. Ta trgovina predstavlja le pomoč za socialno šibkejše, ki naj bi se tako lažje prebili skozi mesec. Poleg tega v SOS-trgovinah ni možno kupiti vseh izdelkov, temveč samo osnovne življenjske potrebščine, kot so kruh, testenine, voda, mleko itd.

Tistim, ki fizično ne morejo do prodajalne, jim bo živila razvažala SOS-trgovina. Prevoz blaga pa je organiziran tudi zaradi pokritja širše okolice mest, kjer se in se bodo SOS-trgovine nahajale.

5.6.2 Univerzalni temeljni dohodek (UTD) in negativni davek

Slovenija potrebuje reformo na področju ureditve sistema socialnih transferjev, s katero bi sistem poenostavila in racionalizirala, in s tem dosegla večjo učinkovitost pri doseganju ciljev socialne politike.

Glede na to, da imamo precej kompleksen in nepregleden sistem socialnih transferjev, bi se z reformo socialnih transferjev sistem poenostavil.

Ena izmed možnosti reforme je v smeri uvedbe univerzalnega temeljnega dohodka (UTD). Ta koncept predvideva, da država vsakemu odraslemu posamezniku v rednih mesečnih zneskih izplačuje temeljni dohodek, ki je za vse prejemnike enak. S tem naj bi bilo posamezniku zagotovljeno pokrivanje osnovnih življenjskih stroškov. Prednosti UTD so vnaprejšnja redna mesečna plačila, da temelji na konceptu posameznika, kar pomeni, da omogoča boljšo porazdelitev dohodka znotraj gospodinjstev ter boljšo učinkovitost glede boja proti pastem revščine.

Rednost dohodkov bi posameznikom zagotavljala večjo socialno varnost ter lažje reševanje problemov pri pasteh revščine.

V prihodnosti pa se bo pokazalo, ali je uvedba UTD pri nas možna ali ne. Trenutno se mnenja strokovnjakov medsebojno razlikujejo. Nekateri med njimi trdijo, da zametki tega koncepta pri nas že obstajajo s splošnimi olajšavami in olajšavami za vzdrževane člane ter sistem otroških dodatkov in socialnih pomoči. Uvedba UTD bi po njihovem mnenju pomenila prevelike socialne izdatke ter tudi zmanjšala motivacijo za iskanje zaposlitve.

Po drugi strani pa bi bila po mnenju nekaterih strokovnjakov boljša uvedba negativnega davka. V praksi bi to pomenilo uvedbo enotne lestvice in enotne vstopne točke za uveljavljanje vseh socialnih transferjev. Ta koncept pa bi zajel naslednje transferje: državno pokojnino, otroški dodatek, republiško štipendijo, denarno socialno pomoč, subvencijo šolske prehrane učencev in dijakov, subvencijo za pomoč in postrežbo ter subvencijo za najemnino.

Z uvedbo enotne lestvice bi vse različne lestvice, na podlagi katerih se določa upravičenost do posameznega transferja, nadomestili z eno samo. V gospodinjstvu bi se tako sočasno preverjala upravičenost do vseh socialnih transferjev. S tem bi transferji pokrivali samo razliko med začetnim dohodkom gospodinjstva in administrativno določenimi stroški, ki pa so odvisni od posameznega socio-ekonomskega davka.

5.7 OMREŽJA SOCIALNIH OPOR

Izziv pa se pojavi tudi za socialno politiko, saj bi z različnimi oblikami nedenarnih pomoči oziroma storitev krepili zmožnosti za vključevanje revnih kot ranljive družbene skupine v centralno družbo. »Ti ukrepi so lahko svetovalne ali pa izobraževalne narave, kjer ne gre samo za oblike, ki so znane kot prva socialna pomoč, osebna pomoč ali osebna asistenca. V tem okviru bi se lahko v večji meri razvile različne strategije aktivacije, ki bi, podobno kot v primeru iskanja nove zaposlitve, oskrbele posameznika z znanji in s spretnostmi za večje socialno vključevanje. Znani politični dokumenti na tem področju (Nacionalni program socialnega varstva, Program boja proti revščini in socialni izključenosti, Izvajanje strategije socialnega vključevanja) vsebujejo precej ukrepov za krepitev posameznika v nakazani smeri, vendar zanemarjajo njegovo oporno omrežje. Skratka, zanemarjajo družino, ki je sicer vključena v presojo finančnih ukrepov.« (Novak in Nagode, 2004, str. 108). Od socialne politike sicer ne moremo pričakovati, da bo s svojimi strategijami kot najpomembnejši vir opor krepila prijateljska omrežja, lahko pa to postane izziv za različne prostovoljne in neprofitne organizacije v lokalnih skupnostih. Te organizacije pa so pomembne predvsem v primeru, da ljudje bivajo sami, v ostarelih ali enostarševskih gospodinjstvih, ter kadar družina ne more nuditi opore in tako pomagajo presegati socialno izolacijo.

»V načrtovanju strategij socialnega vključevanja bi bilo treba v prihodnje upoštevati, da so ustrezne socialne opore pomemben element življenjskega standarda in kakovosti življenja prebivalstva, zlasti pri ranljivih družbenih skupinah, med njimi pa tudi pri revnih. Gre za možnost, ki posamezniku sploh omogoča dostop do življenjsko

pomembnih virov ali pa ta dostop pomembno povečuje. V tem smislu so socialne opore sestavni del strategij preseganja socialne izolacije in socialne izključenosti, s tem pa tudi sestavni del strategij socialnega vključevanja.« (Novak in Nagode, 2004, str. 109).

6 REVŠČINA IN SOCIALNA IZKLJUČENOST V EVROPSKI UNIJI

Posebno poglavje o socialni izključenosti vsebuje Amsterdamska pogodba v 136. in 137. členu, ki je pravna podlaga za delovanje EU na področju boja proti izključenosti.

Na srečanju Evropskega sveta v Lizboni marca 2000 so se države članice obvezale, da bodo za naslednje desetletje delovale v smeri novega strateškega cilja EU, ki je »postati najbolj konkurenčno in dinamično gospodarstvo, ki temelji na znanju in je sposobno trajnostne gospodarske rasti z več in boljšimi delovnimi mesti ter večjo socialno kohezijo.« Evropski socialni model bi bilo za doseg tega cilja potrebno posodobiti, zmanjšati socialno izključenost in vlagati v človeški kapital. EU je za izkoreninjenje revščine in socialne izključenosti ter za spodbujanje vključenosti in sodelovanja vseh v gospodarskem in socialnem življenju sprejela naslednje ukrepe:

- priprava nacionalnih akcijskih načrtov boja proti socialni izključenosti,
- razvoj metod odprte komunikacije,
- izboljšanje zaposlitvenih možnosti neprednostnih skupin posameznikov,
- priprava letnega poročila o socialni vključenosti.

Odbor za socialno varstvo je bil ustanovljen junija 2000 in naj bi zbiral informacije in spremljal stanje na področju socialnega varstva. Ena izmed nalog odbora je tudi vzpostavitev sistema kazalcev socialne izključenosti.

Evropski svet je v Nici decembra 2000 sprejel skupne cilje za boj proti revščini in socialni izključenosti in pozval države članice k omogočanju spremljanja napredka pri uresničevanju cilja, zastavljenega v Lizboni, s pripravo dvoletnih nacionalnih akcijskih načrtov ter s sodelovanjem pri razvoju enotnih kazalcev socialne izključenosti.

6.1 NOVA ARHITEKTURA SOCIALNE ZAŠČITE V EVROPI

Leta 2001 je v Belgiji, takratni predsedujoči državi EU, potekala konferenca, na kateri so znani strokovnjaki ugotovili, da bo dosedanje reforme socialne blaginje v Evropi treba oblikovati na novih temeljih. Obravnavali so tri pomembna obdobja: otroštvo, delovno življenje in pokojninski sistem.

»Položaj Evrope v gospodarstvu, ki temelji na znanju, je odvisen od investicij v otroke.« (Kavar Vidmar, 2001, str. 60)

Pomembna je prijazna politika zaposlovanja za starše, ki bo omogočala skrb za otroke, plačano delo ter s tem preprečevala revščino in socialno izključenost.

Z ugodnimi okoliščinami za otroke in s kakovostnim delovnim življenjem pa lahko dosežemo pokojninski sistem, ki omogoča enakopravnost in pravičnost med generacijami ter enakost spolov.

Zaradi nižje gospodarske rasti, večanja brezposelnosti in manjšanja natalitete postajajo razlike med posameznimi generacijami v pokojninskih sistemih vedno večje in bolj problematične. Zato so se avtorji zavzeli za položaj, ki omogoča »sorazmerno delitev - tako izboljšanja kot poslabšanja razmer - med generacijami. Prispevki in dajatve so določeni tako, da vzdržujejo stalno razmerje med neto prejemki na posameznika v aktivni populaciji in neto dajatvami na posameznega upokojenca. Ko je razmerje določeno, se višina prispevkov periodično prilagaja spremembam populacije in produktivnosti. Projekcija razmerij med aktivno populacijo in upokojenci ni potrebna, omogočena pa je proporcionalna delitev tveganja. Ko se prebivalstvo stara, prispevki naraščajo, a tudi dajatve za upokojence padajo. Tako obe strani sorazmerno »izgubljata«. Pravičnost v okviru generacije naj zagotovi Rawlsovo načelo, po katerem mora vsaka sprememba statusa quo najbolj koristiti tistim, ki so v najslabšem položaju. To velja tako za upokojence kot tudi aktivno prebivalstvo.« (Kavar Vidmar, 2001, str. 60)

Med državami članicami obstajajo trije modeli: skandinavski (Danska, Finska, Švedska), anglosaški (Irska, Velika Britanija) in celinsko evropski (Avstrija, Belgija, Francija, Nemčija, Grčija, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Portugalska, Španija). Glede na skupino pa ima vsaka izmed držav članic pri gradnji novega pokojninskega sistema slabe in dobre strani.

»Za celinske države so značilni visoka produktivnost, ki je posledica kakovostnega poklicnega izobraževanja, dovolj visoke minimalne plače, razvit sistem industrijskih razmerij, po drugi strani pa izločanje manj produktivnih delavcev in naraščanje prispevkov za socialno varnost. Nastaja negativna spirala, ki ima za posledice predvsem nizko kvalificirane delavce, mladino in ženske. Da bodo pokojninski sistemi dosegali socialne cilje, da bodo finančno stabilni in da bodo ustrezali spreminjajočim se socialnim potrebam, morajo biti proaktivni in preventivni. (Kavar Vidmar, 2001, str. 61)

Glede na to, da je ta prispevek nastal v času, ko Slovenija še ni bila članica EU, je avtorica v nadaljevanju Slovenijo opredelila kot državo kandidatko, vendar pa ugotovitve zanj veljajo tudi kot država članica: za Slovenijo je »vredna posebne pozornosti metoda odprte koordinacije, ki omogoča, da se razviti sistem socialne varnosti ohrani in vključi v evropski socialni model.« (Kavar Vidmar, 2001, str. 61)

6.2 EVROPSKO LETO BOJA PROTI REVŠČINI IN SOCIALNI IZKLJUČENOSTI

Evropska komisija je v začetku decembra 2007 določila, da bo leto 2010 evropsko leto boja proti revščini in socialni izključenosti. S tem se je EU zavezala, da bo odločilno vplivala na izkoreninjenje revščine do leta 2010, sama kampanja pa je vredna 17.000.000 €.

Eden izmed osrednjih ciljev EU je prav boj proti revščini in socialni izključenosti, za kar pa je pomembno orodje skupni pristop držav članic, ki podpirajo in usmerjajo ukrepe. Pomemben del pa je tudi ozaveščanje javnosti, kateri je potrebno prikazati, kako revščina še vedno otežuje vsakdanje življenje mnogih Evropejcev.

Z evropskim letom 2010 je EU želela doseči vse zainteresirane strani, od državljanov EU, do javne, družbene in gospodarske zainteresirane strani.

Glavni cilji, ki jih želi doseči EU z evropskim letom 2010, pa so naslednji:

- priznavanje pravice revnim in socialno izključenim do dostojnega življenja in popolne vključenosti v družbo,
- krepitev občutka, da politika družbenega vključevanja pripada vsem, pri čemer se poudarja odgovornost vsakega posameznika pri odpravljanju revščine in marginalizacije,
- bolj povezana družba, v kateri nihče ne dvomi, da izkoreninjenje revščine koristi družbi v celoti,
- vsi akterji morajo prevzeti svoj del odgovornosti, saj so za dejanski napredek potrebna dolgoročna prizadevanja na vseh ravneh upravljanja.

Osnovni cilj evropskih družbenih in socialnih modelov je, da se ljudem ne sme preprečiti, da bi prispevali h gospodarskemu in družbenemu napredku ter imeli od njega koristi. Gradnja bolj vključujoče Evrope je bistvenega pomena pri doseganju ciljev EU, in sicer trajnostne gospodarske rasti, več in boljših delovnih mest ter večje socialne kohezije.

Evropski proces za socialno vključenost in socialno zaščito je z odprto metodo usklajevanja v podporo državam pri njihovih prizadevanjih za večjo socialno kohezijo v Evropi.

V obdobju 2007-2013 bo iz Evropskega socialnega sklada razdeljenih okoli 75.000.000.000 € med države članice in regije.

7 ZAKLJUČEK

Pomembno vprašanje, ki se tiče vseh nas, je, kako bomo preživel v času svoje upokojitve. Glede na statistiko lahko sklepamo, da brez plačevanja skozi vse življenje v dodatne pokojninske sklade preprosto ne bo mogoče živeti. V Sloveniji se prebivalstvo stara, kar pa posledično pomeni, da bo vedno manj mladih, ki bi »delali za starejše«. Problemi glede pokojnin pa se pojavljajo že v današnjem času. Doživljajo pa jih tisti, ki so vse življenje prejeli minimalno plačo, posledično pa prejemajo tudi minimalno pokojnino. Vprašanje se pojavi, kako naj si upokojenec, ki mesečno prejme minimalno pokojnino, sploh privoščiti zбоleti ali priti v položaj, ko ne bo mogel več skrbeti sam zase. Pokojnina mu preprosto ne bo dopuščala življenja v domu starejših. V primeru, da upokojena oseba živi sama ter mora mesečno plačevati najemnino, se pojavi vprašanje, kako naj ima omogočeno normalno življenje.

Moja rešitev problema glede upokojenih oseb je, da bi določili maksimalno mesečno pokojnino. Pokojnina bi se še vedno preračunala glede na pokojninsko dobo, vendar bi v primeru presežka nekega maksimuma presežek razdelili med upokojence z najnižjimi pokojninami. Tako bi na primer preračunali, kakšna je maksimalna mesečna pokojnina glede na cene življenjskih potrebščin ter dodatnih stroškov. S tem ukrepom bi se po mojem mnenju stanje upokojencev izboljšalo, saj če pogledamo statistične podatke, je kar 106.824 upokojencev, ki mesečno prejmejo nad 700 € pokojnine. Upokojencev, ki mesečno prejmejo nad 900 €, pa 44.329. Če bi na primer določili, da je maksimalna mesečna pokojnina 900 €, bi to pomenilo, da bi mesečno za pokojnine, ki presegajo 900 €, namesto 51.337.750 € porabili za te iste pokojnine 39.896.100 €. Mesečno bi to pomenilo kar 11.441.650 €.

Ta rešitev problema pa se mi zdi primerna tudi z drugega stališča. Namreč, vsak delavec je v svoji delovni dobi do upokojitve prejel mesečno plačo, ki se mu je obračunavala glede na stopnjo izobrazbe itd. Zato menim, da je posameznik, ki je imel višjo izobrazbo, skozi svoje delovno obdobje prejel zadostno razliko v izplačanih plačah, v primerjavi z nekom, ki dodatka na izobrazbo ni prejel. Pokojnine bi se še vedno obračunavale glede na starost posameznika in delovno dobo, vendar bi bila osnova za vse enaka. Tisti, ki so vse življenje prejeli dodatke k plači, so imeli tudi večje možnosti dodatnega plačevanja v pokojninske sklade, česar si nekdo z minimalno plačo ni mogel privoščiti. Zato sem mnenja, da se zadostna razlika ustvari skozi delovno dobo, v času upokojitve pa bi se morali vsi upokojenci obravnavati enako: glede na število let delovne dobe ...

V primeru oseb, ki prejema denarno socialno pomoč, ne glede na vrsto pomoči, pa menim, da oseba, ki mora mesečno preživeti samo s tem dohodkom, precej težko ali pa

sploh ne more preživeti skozi mesec brez pomoči družine. Med temi osebami je veliko takšnih, ki živijo sami ter tako po mojem mnenju s tem prejemkom ne morejo pokriti vseh stroškov, ki nastanejo mesečno. Menim, da bi bilo potrebno nekoliko več pozornosti nameniti višini stroškov, ki so potrebni za golo bivanje v stanovanju ali hiši, ter k vsem tem stroškom prišteti še stroške, ki nastanejo pri nakupu osnovnih življenjskih potrebščin.

Po drugi strani pa tudi menim, da bi bilo potrebno izvajati večji nadzor nad osebami, ki prejemajo denarne socialne pomoči, saj je med njimi tudi veliko takšnih, ki to pravico izkoriščajo. Moje osebno mnenje je, da veliko ljudi, ki živijo v resnični življenjski stiski, največkrat prejema prenizko denarno socialno pomoč, da bi jim le-ta dejansko lahko pomagala iz tega stanja, kar naj bi bil tudi namen same pomoči. Žalostno pa je, da v kolikor bi vsem tistim, ki pravico do denarne socialne pomoči izkoriščajo, odvzeli le-to, bi namesto njim lahko izplačevali višjo tistim, ki jo resnično potrebujejo.

LITERATURA

- KAVAR VIDMAR, Andreja. K novi arhitekturi socialne zaščite v Evropi?. Pravna praksa. 2001, let. 20, št. 39/40, str. 60-61.
- KLANČIŠAR, Mateja. Revščina otrok. Diplomsko delo, Ljubljana 2004.
- MANDIČ, Srna. Stanovanjska kariera, socialna izključenost in brezdomstvo. Družboslovne razprave. 1997, let. 13, št. 24/25, str. 133-151.
- NOVAK, Mojca. Dober dan, revščina: dejstva, pristopi, politike. Socialna zbornica Slovenije, Ljubljana, 1994.
- NOVAK, Mojca. NAGODE, Mateja. Omrežja socialne opore in revščina. V: Kranjc Srdić, Katjuša (ur.): Kolofon, Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo, Ljubljana, 2004, str. 97-109.
- RUS, Veljko. Socialna država in družba blaginje. Inštitut za sociologijo Domus, Ljubljana, 1990.
- STANOVNIK, Tine. Revščina in marginalizacija prebivalstva v Sloveniji. Družboslovne razprave. 1997, let. 13, št. 24/25, str. 23-39.
- STROPNIK, Nada. STANOVNIK, Tine. Boj proti revščini in socialni izključenosti, 2. knjiga. Primer Slovenije. Mednarodna organizacija dela, Budimpešta, 2002.
- TRBANC, Martina. Različno socialno-blaginjski sistemi in trendi v socialnih politikah. Socialni razgledi. 1992, let. 9, št. 14, str. 94-108.
- TRBANC, Martina. Socialna izključenost: koncept, obseg in značilnosti. Kakovost življenja v Sloveniji. 1996, str. 287-310.
- TRBANC, Martina. BOŠKIĆ, Ružica. KOBAL, Barbara. RIHTER, Lilijana. Socialna in ekonomska vključenost ranljivih skupin v Sloveniji-možni ukrepi za dvig zaposljivosti najbolj ranljivih kategorij težje zaposljivih in neaktivnih oseb. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 2003.
- VETROVŠEK, Karl. Socialna varnost v EU. Specialistično delo, Ljubljana 2006.

VIRI: (MDDSZ)

Ministrstvo za delo družino in socialne zadeve. URL= »<http://www.mddsz.gov.si>«.

- Nacionalni akcijski načrt o socialnem vključevanju 2004-2006 + Dopolnilo 2006-2008.
- Skupni memorandum o socialnem vključevanju 2003.
- Socialna in ekonomska vključenost ranljivih skupin v Sloveniji - možni ukrepi za dvig zaposljivosti najbolj ranljivih kategorij težje zaposljivih in neaktivnih oseb. Raziskovalno poročilo. 2003.
- Letno poročilo o izvajanju nacionalnega akcijskega načrta o socialnem vključevanju 2004-2006.

- Nacionalno poročilo o strategijah socialne zaščite in socialnega vključevanja 2006-2008.
- Program boja proti revščini in socialni izključenosti 2000.
- Izvajanje strategije socialnega vključevanja s poročilom o uresničevanju programa boja proti revščini in socialni izključenosti 2002.

DRUGI VIRI

- Ustava Republike Slovenije.
- Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Ur. list RS, št. 72/2000, 81/2000, 124/2000, 109/2001, 83/2002 Odl. US: U-I-178/02-14, 108/2002, 110/2002-ZISDU-1, 112/2002 Skl. US: U-I-307/98-38, 26/2003-UPB1, 40/2003 Odl. US: U-I-273/00-13, 63/2003, 63/2003 Odl. US: U-I-57/00-51, 133/2003 Odl. US: U-I-36/00-52, 135/2003, 2/2004-ZDSS-1 (10/2004 popr.), 20/2004-UPB2, 54/2004-ZDoh-1 (56/2004 popr., 62/2004 popr., 63/2004 popr.), 63/2004-ZZRZI, 136/2004 Odl. US: U-I-273/01-21, 68/2005 Odl. US: U-I-29/04-19, 72/2005, 104/2005-UPB3, 69/2006, 109/2006-UPB4, 112/2006 Odl. US: U-I-358/04-13, 114/2006-ZUTPG, 91/2007 Skl.US: U-I-325/05-5, 10/2008-ZVarDod.
- Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti. Ur. list RS, št: 12/1992, 12/1993-ZUPDN93, 71/1993, 38/1994, 80/1997 Odl. US: U-I-343/94, 69/1998, 97/2001-ZSDP, 67/2002, 2/2004-ZDSS-1 (10/2004 popr.), 63/2004-ZZRZI, 79/2006, 107/2006-UPB1, 114/2006-ZUTPG, 59/2007-ZStip (63/2007 popr.).
- Zakon o socialnem varstvu. Ur. list RS, št. 42/1994: 1/1999, 41/1999, 60/1999, 36/2000, 54/2000, 26/2001, 110/2002, 2/2004 (7/2004 popr.), 36/2004, 21/2006, 105/2006, 114/2006, 3/2007, (23/2007 popr., 41/2007 popr.), 122/2007.
- Evropska unija proti socialni izključenosti (zgibanka).
- Leto 2010 bo evropsko leto boja proti revščini in socialni izključenosti (poročilo evropske komisije).
- (SR, 2006) Socialni razgledi 2006. Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana.
- Statistični urad Republike Slovenije, Kazalniki socialne povezanosti, Slovenija, 2005 - začasni podatki. 17. december 2007, prva objava.
- Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije. URL= »<http://www.zpiz.si>«.
- Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. URL= »<http://www.ess.gov.si/>«
- HORVAT, Marjan. Kamenček v mozaiku prizadevanj za večjo socialno pravičnost. Mladina, 2009, št. 11. str. 9. URL= »http://www.mladina.si/tednik/200911/kamencek_v_mozaiku_prizadevanj_za_vecjo_socialno_pravicnost«.

- REPOVŽ, Mitja. Zadržana pohvala revščine. Delo. 2004, let. 46, št. 183, str. 10-11.
URL=
»http://www.delo.si/index.php?sv_path=43,49&so=Sobotna+priloga&da=20040807&ed=&pa=10&ar=fcd8007393cf7bbff1c4ca7b3de18b2604&fromsearch=1«. 7. 8. 2004.

SEZNAM TABEL

Tabela 1: Definicije in merske možnosti raziskovanja revščine _____	12
Tabela 2: Število izplačanih denarnih socialnih pomoči (DSP) za mesec in povprečna vrednost DSP _____	22
Tabela 3: Struktura prejemnikov denarnega nadomestila (DN) po razredih višine bruto izplačanega DN v maju 2009 _____	24
Tabela 4: Minimalni pogoji za pridobitev pravice do starostne pokojnine _____	26
Tabela 5: Osnovne skupine prebivalstva po starosti in spolu, Slovenija, polletno _____	31
Tabela 6: Podatki o številu žensk starejših od 57 let za 2007 _____	32
Tabela 7: Višina pokojnin v juniju 2008 _____	32
Tabela 8: Povprečna pokojnina z varstvenim dodatkom _____	33
Tabela 9: Razporeditev pokojnin _____	34
Tabela 10: Število in struktura prejemnikov varstvenega dodatka po vrsti uživalca pokojnine _____	35
Tabela 11: Varstveni dodatek k vdovski oziroma družinski pokojnini _____	38
Tabela 12: Lestvica višine varstvenega dodatka pri starostni pokojnini _____	39
Tabela 13: Prejemniki varstvenega dodatka za junij 2008 _____	40

IZJAVA O AVTORSTVU IN NAVEDBA LEKTORJA

Kandidatka IRMA MAVRI izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom dr. Andreje Kavar Vidmar in dovolim objavo na spletnih straneh Fakultete za upravo.

Diplomsko delo je lektoriral Grega Rihtar.

V Ljubljani, dne _____

Podpis: _____